

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

Volba prezidenta republiky v ČR

Miroslav Volf

Plzeň 2014

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA ÚSTAVNÍHO PRÁVA

Studijní program: Právo a právní věda (M6805)

Obor: Právo (6805T003)

Vedoucí práce: JUDr. Zuzana Vostrá, Ph.D.

Diplomová práce

Volba prezidenta republiky v ČR

Miroslav Volf

Plzeň 2014

*"Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: **Volba prezidenta republiky v ČR** zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury."*

V Plzni dne 25. 3. 2014

Podpis autora práce

.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval **JUDr. Zuzaně Vostré, Ph.D.**, vedoucí práce, za inspiraci při volbě tématu této práce, za pomoc, cenné rady, kritické připomínky, odborné vedení a především za trpělivost a velice vstřícný přístup.

V Plzni dne 25. 3. 2014

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Postavení prezidenta v rámci právního systému ČR	4
3. Působnost a pravomoci prezidenta ČR	8
3.1. Kontrasignace.....	9
3.2. Odpovědnost prezidenta a velezrada.....	11
3.2.1. Historicky první ústavní žaloba podaná na prezidenta republiky.....	12
3.3. Pravomoci prezidenta.....	15
3.3.1. Nekontrasignované pravomoci	16
3.3.1.1. Jmenování a odvolávání předsedy a dalších členů vlády a přijímání jejich demisí, odvolávání vlády a přijímání její demise,	17
3.3.1.2. Jmenování soudců Ústavního soudu, jeho předsedy a místopředsedů	18
3.3.1.3. Odpouštění a zmírňování trestů uložených soudem a zahlazování odsouzení	19
3.3.1.4. Podepisování zákonů	20
3.3.2. Kontrasignované pravomoci	21
3.3.2.1. Zastupování státu navenek	23
3.3.2.2. Sjednávání a ratifikace mezinárodních smluv	23
3.3.2.3. Právo udělení amnestie.....	24
4. Ústavní zakotvení volby prezidenta v ČR	26
4.1. Cesta k přímé volbě prezidenta ČR.....	26
4.2. Ústavní zakotvení přímé volby	28
5. Zákonná úprava volby prezidenta v ČR	31
5.1. Obecná ustanovení	31
5.2. Volební orgány.....	32
5.2.1. Státní volební komise.....	33

5.2.2.	Ministerstvo vnitra	33
5.2.3.	Ministerstvo zahraničních věcí	33
5.2.4.	Český statistický úřad	34
5.2.5.	Krajský úřad.....	35
5.2.6.	Pověřený obecní úřad.....	35
5.2.7.	Obecní úřad.....	35
5.2.8.	Starosta.....	36
5.2.9.	Tajemník pověřeného obecního úřadu a ředitel krajského úřadu	36
5.2.10.	Zastupitelský úřad	36
5.2.11.	Okresová volební komise.....	36
5.2.12.	Zvláštní okresová volební komise	38
5.3.	Kandidátní listina	38
5.3.1.	Podání kandidátní listiny	38
5.3.2.	Volební výbor	39
5.3.3.	Volební účet.....	39
5.3.4.	Náležitosti kandidátní listiny	40
5.3.5.	Registrace kandidátní listiny.....	41
5.3.6.	Zánik kandidatury	41
5.3.7.	Hlasovací lístek.....	42
5.4.	Hlasování.....	42
5.4.1.	Seznamy voličů.....	42
5.4.2.	Voličský průkaz	43
5.4.3.	Volební kampaň.....	43
5.4.4.	Financování volební kampaně	44
5.4.5.	Volební místnost	44
5.4.6.	Hlasování	45

5.5.	Zjišťování výsledků volby prezidenta.....	46
5.5.1.	Zápis o průběhu hlasování ve volebním okrsku	47
5.5.2.	Celkový výsledek volby prezidenta.....	47
5.5.3.	Nová volba prezidenta	48
5.5.4.	Nároky členů volebních komisí a kandidátů.....	49
5.6.	Správní přestupky.....	49
5.7.	Soudní přezkum	49
5.8.	Judikatura související s volbou prezidenta.....	50
5.8.1.	Judikatura Nejvyššího správního soudu	50
5.8.2.	Judikatura Ústavního soudu.....	55
6.	Volba prezidenta na Slovensku a v Polsku	59
6.1.	Volba prezidenta v Polsku	59
6.2.	Volba prezidenta na Slovensku	61
6.3.	Volba spolkového prezidenta v Rakousku.....	63
7.	Úvahy de lege ferenda	66
7.1.	Shrnutí poznatků z práce.....	66
7.2.	Navržení úprav v rámci úvah de lege ferenda.....	66
7.2.1.	Znění § 25 a § 26 zákona o volbě prezidenta.....	66
7.2.2.	Úprava volebního kodexu.....	68
7.2.3.	Úprava možnosti zvolení jednoho kandidáta	68
7.2.4.	Úprava minimálního počtu podpisů na kandidátní listině	69
8.	Závěr	71
	Seznam použitých pramenů a literatury.....	76
	Právní předpisy	78
	Právní předpisy zahraniční.....	79
	Judikatura.....	79

Elektronické články	80
Elektronické dokumenty	81

1. Úvod

Při úvahách nad tématem mé diplomové práce byla první přímá volba prezidenta v České republice již za námi. Z počátku se mi zdálo býti přínosem srovnání staré a nové právní úpravy, což se ukázalo jako zbytečné vzhledem k již zavedené přímé volbě hlavy státu. To, co mne přimělo k tomu, abych si nakonec toto téma zvolil, bylo zjištění, nakolik je nová právní úprava kritizována jak akademickou obcí, tak i některými ústavními činiteli. Proto jsem se rozhodl pro diplomovou práci na téma: Volba prezidenta republiky v ČR, abych dokázal popsat tuto úpravu a zjistit, v čem je kritizována oprávněně a naopak v čem je její přínos pozitivní. Již při studiu materiálů mne zaujalo, kolik judikatury v souvislosti s proběhnuvší první přímou volbou vyvstalo, což podpořilo můj zájem ještě více.

Domnívám se, že pozice hlavy státu je konkrétně u nás velmi sledována ať už z důvodů historických či z pohledu úkonů, které hlava státu vykonává. Postava prezidenta je u nás velmi silná s ohledem na samotné chování nebo vystupování této osoby. Jistě každý průměrně vzdělaný občan zná jméno Tomáše Garrigua Masaryka. Samozřejmě některé prezidenty si lidé pamatují, protože byli významnější z pohledu dějin, ale vždy to byla funkce, která je velmi zásadní pro směr, kterým se země ubírá. Asi každý si vzpomene na Eduarda Beneše a jeho dekrety nebo Emila Háchu. Přesto někteří naši prezidenti upadají v zapomnění a ve vzpomínkách obyčejných lidí pokračují jen ti, kterých se týká něco zajímavého nebo velmi důležitého. Příkladem mohu uvést prvního českého prezidenta Václava Havla, jako jednu z největších postav od vzniku samostatné České republiky. Ač za snahou o samostatnost stálo velmi mnoho lidí, tak koho budou občané znát, je právě postava prvního českého prezidenta.

Jelikož je Česká republika země s parlamentní formou vlády, tak se mohla jevit přímá volba prezidenta jako jakýsi cizorodý prvek. Ohledně způsobu volby, jejích rozborů a spekulací o dopadu přímé volby prezidenta na jeho postavení v rámci právního systému nebo jeho pravomoci bylo napsáno prací spousty. Proto tato práce nemá nějak komparovat nebo konstatovat dopady přímé volby. Jelikož už úprava přímé volby je dávno účinná, tak je předmětem této práce seznámení s touto úpravou, rozebrání judikatury s ní související, popřípadě navržení úprav tohoto způsobu volby u nás tak, aby byla co nejlépe zpracována. Z toho důvodu bylo nutné pracovat nejen se

zdroji z literatury, parlamentních tisků, odborných článků či judikatury, ale také se zdroji z internetových zpravodajských serverů.

Cílem této diplomové práce je zabývat se problematikou právní úpravy volby prezidenta v České republice, kdy mým nejdůležitějším cílem nebude hodnotit případný vliv zavedení přímé volby prezidenta, ale právě zhodnotit tuto úpravu s odstupem času a postupně se dopracovat k případným legislativním nedostatkům a zároveň navrhnout změny, které by vedly ke zlepšení této úpravy. Práce se pokouší o hlubší proniknutí do problematiky volby prezidenta a o analýzu její právní úpravy za pomoci metody popisné, historické, teleologické a komparativní s cílem zhodnotit stávající právní úpravu.

Práce je tedy koncipována tak, aby poskytla alespoň částečný pohled na současnou právní úpravu volby prezidenta. V první kapitole je nastíněn důvod výběru tohoto tématu a krátké uvedení toho, co lze v této práci očekávat.

Kapitola druhá naskýtá možnost podívat se na současné postavení hlavy státu v rámci právního systému České republiky. V úvodu kapitoly je uveden krátký exkurz do vzniku této funkce zejména v evropských zemích. Dále je nastíněno postavení prezidenta, jak ho vidí někteří důležití autoři odborných prací a vztah jaký má prezident vůči moci výkonné, zákonodárné a soudní.

V kapitole třetí jsou popsány pravomoci a působnost prezidenta tak, jak je zavádí Ústava, tedy na kontrasignované a nekontrasignované. V kapitole je také uveden samotný pojem kontrasignace a problémy s tím spojené, kdy je několik názorů z řad odborné veřejnosti na to, v jakém rozsahu by měl být prezident omezen ve svém rozhodování právě pomocí kontrasignace. V souvislosti s tím je zde zmíněna také odpovědnost prezidenta a velezrada. Na to navazuje další bod, kterým je ústavní žaloba na bývalého prezidenta Václava Klause. Poté následuje popis jednotlivých pravomocí, kde vzhledem k tématu této práce byly vybrány ty nejdůležitější, které mají spojitost se změnou způsobu volby prezidenta.

V kapitole čtvrté je k nalezení ústavní zakotvení volby prezidenta. Je zde popsána úprava tak, jak ji uvádí Ústava ve znění zákona č. 71/2012 Sb., který mění znění Ústavy České republiky. Krátce je uvedena cesta, kterou se dostala do Sbírky zákonů úprava tohoto způsobu volby. S ústavním zakotvením volby prezidenta je spojena také judikatura ústavního soudu, která je ale zmíněna až v další kapitole.

Tím se dostáváme ke kapitole páté, ve které je nastíněna zákonná úprava volby prezidenta. Ta je koncipována podle zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky. Následně zde lze nalézt judikaturu Nejvyššího správního soudu spojenou s volbou prezidenta v roce 2013, tedy s historicky první přímou volbou prezidenta v České republice. Konkrétněji se zde soustřeďuji na judikaturu ohledně Tomia Okamury, který nejen že podal návrh k Nejvyššímu správnímu soudu, ale i ústavní stížnost k Ústavnímu soudu.

Kapitola šestá se zaměřuje na popsání právní úpravy volby prezidenta v Polsku a na Slovensku, kde je zavedena přímá volba také. Vzhledem k přehlednosti a určitosti právní úpravy jsem se rozhodl ještě zařadit právní úpravu volby spolkového prezidenta v Rakousku, kde by se mohla právě česká úprava hodně inspirovat, vzhledem k dlouholeté zkušenosti s přímou volbou prezidenta, která je v Rakousku zavedena již od období před druhou světovou válkou.

Dostáváme se ke kapitole číslo sedm, kde jsem se pokusil shrnout poznatky, které jsem měl možnost prozkoumat ohledně úpravy volby prezidenta a dovolil jsem si navrhnout některé návrhy de lege ferenda, které by mohly vést ke zlepšení znění zákona a z něj vyplývající interpretace i s ohledem na výše zmíněné právní úpravy v jiných zemích.

I přesto, že toto téma nyní přestalo být aktuálním, nebylo by na škodu se jím zabývat z hlediska, dle mého názoru, nepříliš dobře zpracované právní úpravy. Proto si myslím, že toto téma ještě bude velkým předmětem diskusí v budoucnu. Tedy pokud ovšem zákonodárce nepřijde s nějakou novelou této úpravy. Přesto, že si uvědomuji rozsáhlost tohoto tématu, které se týká volby prezidenta, tak se v této práci pokouším nastínit ucelený pohled na tuto problematiku. Snad se to, vzhledem k dále uvedenému, nebude jevit jako bláhové přání.

2. Postavení prezidenta v rámci právního systému ČR

Tématem této práce je volba prezidenta republiky v ČR. Proto, abych mohl začít s tímto tématem, je potřeba nejdříve nastínit několik výrazů, témat a pojmů, které jsou k tomu potřeba. Jako první věc, kterou je třeba si objasnit je, jaké má vlastně prezident v ČR postavení v rámci ústavního systému. Na to je samozřejmě několik odlišných názorů, které nastíním a zhodnotím, s jakými souhlasím a s jakými naopak ne. Nejdříve ale začnu krátkým exkurzem do historie vzniku prezidentského úřadu.

První cesta spočívala primárně v demokratizaci úřadu panovníka, který byl nahrazen voleným prezidentem (např. USA). Druhá cesta byla zpravidla pozvolnější a znamenala postupné omezování královské moci, kterou od něj přebíral parlament, resp. jemu odpovědná vláda. Tento vývoj byl typický v Evropě a vedl k vytvoření parlamentní formy vlády se specifickým postavením hlavy státu.¹ Někteří autoři zastávají názor, že ve státech založených na parlamentní demokracii se funkce hlavy státu přesouvá do jakési čtvrté, neutrální moci s ohledem na to, že je nadále začleňován do moci výkonné. Naopak jiní v tom vidí vzájemně se vylučující alternativy, kde je nutné se rozhodnout mezi chápáním hlavy státu jako moci výkonné nebo jako orgánu sui generis. Z toho jak se jednotlivé výklady postavení hlavy státu liší, se liší i výklad pravomocí prezidenta jako takového. Ani judikatura Ústavního soudu ČR není v tomto pohledu úplně jednotná, ačkoliv je zde tendence se přiklánět k první z těchto alternativ. V roce 2001 ÚS konstatoval, že je jmenování guvernéra ČNB „*prováděné nadstranickým prezidentem – sice po konzultacích – avšak bez přímé vazby na souhlas vlády, složené z představitelů jedné nebo více politických stran, součástí záruk nezávislosti ČNB.*“² Z tohoto výroku vyplývá, že se ÚS spíše přiklání k neutrální pozici i přes to, že později k tomuto názoru vydalo několik soudců ÚS odlišné stanovisko. Pět let na to rozhodoval ÚS o stížnosti předsedkyně Nejvyššího soudu proti jejímu odvolání z funkce. Zde ÚS označil prezidenta republiky za orgán moci výkonné.

Jak již bylo zmíněno výše, tak pohled na zařazení prezidenta v ústavním systému je velmi důležitý pro interpretaci ustanovení, ve kterých jsou zakotveny jeho pravomoci. Velmi důležitou věcí je v tomto ohledu, zda prezident může postupovat relativně samostatně a je skutečným tvůrcem rozhodnutí, který je omezen jen případnou

¹ COAKLEY, J. Úloha hlavy státu v současné politice. Politologická revue, 1998, č. 1, s. 29-30

² Nález ÚS sp. Zn. Pl. ÚS 14/01 ze dne 20. června 2001, bod II.4.

kontrasignací nebo je skutečným orgánem vláda a prezident k tomu jen připojí svůj podpis. K tomuto připomíná A. Gerloch, že Česká republika „není v Ústavě explicitně charakterizována jako parlamentní republika“ a „tento její rys lze dovodit zejména z odpovědnosti vlády Poslanecké sněmovně“³ Odpovědnost vlády Poslanecké sněmovně je znakem parlamentní formy vlády, ale i znakem polo prezidentské formy, proto nelze říci o jakou formu vlády vlastně jde.

Ústava ČR definuje prezidenta jako hlavu státu.⁴ Doplněno je to dále tím, že zastupuje stát navenek.⁵ Pod pojmem hlava státu spatřuji vyjádření reprezentativnosti této funkce v jednání a rozhodování navenek státu a tím i ztělesnění svrchovanosti státu jako subjektu navenek. S tím souvisí i řada symbolických, ceremoniálních a jiných norem a zvyklostí užívaných v praxi styků mezi státy.⁶

V České republice je státní moc rozdělena podle teorie dělby moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Takovéto rozdělení je přímo zakotveno v Čl. 2 odst. 1 zákona č. 1/1993 Sb. Ústava ČR. Kde je prezident republiky systematicky zařazen do moci výkonné.⁷ Tuto teorii dělby moci jako první zformuloval již Aristoteles. Ten rozdělil státní činnost do tří sfér. Na moc usnášející se (zákonodárnou), moc nařizovací (výkonnou) a moc soudní.⁸ Teorie dělby moci v podobě, v podstatě takové, jako ji známe dnes, vznikla z učení myslitelů Charlese Montesquieua, Johna Locka a Davida Huma.⁹ S principem dělby moci je spojen pojem brzd a rovnovah a tzv. princip duality. Pojem brzd a rovnovah v sobě zahrnuje to, že jsou jednotlivé orgány různých mocí brzděny v jejich činnosti tak, aby nemohlo dojít k převzetí veškeré moci jedním orgánem. Naopak princip duality znamená, že každá moc má alespoň dva hlavní orgány. U moci zákonodárné to jsou Poslanecká sněmovna a Senát. U moci výkonné je

³ GERLOCH, Aleš. K problematice postavení prezidenta republiky v ústavním systému České republiky de constitutione lata a de constitutione ferenda. In: Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky. 1. vyd. Editor Vojtěch Šimíček. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2008, 236 s. Sborníky (Mezinárodní politologický ústav), Sv. č. 34. ISBN 978-802-1045-200, s. 35-41.

⁴ Čl. 54 Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

⁵ Čl. 63 odst. 1 písm. a) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

⁶ KLÍMA K. Ústavní právo, 3. rozšířené vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-000-4. s. 482

⁷ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

⁸ KLÍMA K. *Teorie veřejné moci (vládnutí)*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a. s., 2006. ISBN 80-7357-179-X. s. 47.

⁹ Tamtéž

to prezident a vláda a u moci soudní je to Ústavní soud společně s Nejvyšším soudem a Nejvyšším správním soudem.

Klíma K. toto tvrzení, že je prezident včleněn do moci výkonné kritizuje, protože uvádí, že ačkoliv je prezident s vládou úzce spjat v souvislosti s jeho kontrasignovanými pravomocemi, nelze dovozovat, že by byl součástí moci výkonné.¹⁰ Zde ovšem lze sledovat dualistické pojetí moci výkonné (vláda, prezident). Ze vztahu těchto dvou složek nadále plyne faktické postavení hlavy státu. Prezident v ČR je monokratickým orgánem. S některými rozhodnutími je ovšem spojena kontrasignace předsedy vlády. Koudelka Z., se k tomuto vyjadřuje tak, že premiér není v oblasti kontrasignovaných pravomocí prezidentovi nadřazen, jelikož může prezidentovi určité jednání znemožnit, ale nemůže prezidenta k určitému jednání donutit.¹¹ Naopak Klokočka V. tvrdí, že v případech kdy prezident ke svému rozhodnutí potřebuje kontrasignaci, hraje hlavní roli vláda, protože prezident je zproštěn své odpovědnosti, kterou kontrasignací přebírá vláda.¹² Tento autor také kritizuje to, že mylně dochází k vnímání kontrasignace jako aktu, při kterém vláda asistuje prezidentovi, protože je podle něj potřeba, aby při takovýchto rozhodnutích byla mezi prezidentem a vládou diskuse. Pokud ovšem výsledkem není shoda, musí se prezident vládě podřídit.¹³

Z mého pohledu je ale jeden z nevýznamnějších aspektů postavení prezidenta jeho chování. V souvislosti s přímou volbou prezidenta na jistou „kohabitaci po česku“ upozorňoval již K. Klíma.¹⁴ Tento politický termín se používá především v polo prezidentském politickém systému francouzské Páté republiky, který označuje stav, kdy je prezident a premiér z odlišných politických táborů, takže se prezident nemůže opřít o většinu v parlamentu. Po první přímé volbě prezidenta se dalo očekávat, že k takovýmto komplikacím nejspíše dojde ještě ve větší míře než doposud. Vzhledem, k proběhnuvším záležitostem se zpětně musí přiznat tomuto tvrzení velká relevance. Prezident republiky má jako hlava státu určité mantinely, ve kterých se může se svými pravomocemi pohybovat a existence toho, že k některým jeho pravomocem není

¹⁰ KLÍMA 2008 op. cit., s. 17.

¹¹ KOUDELKA, Z. *Prezident republiky*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-95-0. S. 55

¹² KLOKOČKA, V., *Ústavy států Evropské unie*. Praha : Linde Praha, 2005. 335 s. ISBN 80-7201-556-7, s. 236.

¹³ KLOKOČKA 2005 op. cit., s. 236-237.

¹⁴ KLÍMA, Karel. Výkonná moc v parlamentním systému ČR (Aneb nakolik je forma vlády v ČR ještě parlamentní)?, In: *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*. 1. vyd.

potřeba dohody nebo součinnosti jiného orgánu, jaksi povyšuje postavení prezidenta nad jeho vnímání jako symbolické formálně vnímané hlavy státu.¹⁵

Nyní, když už máme za sebou první přímou volbu prezidenta a podíváme se, jak moc si svým chováním buduje pan prezident Miloš Zeman své postavení, tak můžeme říci, že tvrzení, že je postavení prezidenta dosti závislé na jeho chování, se zdá být pravdivé. Dle mého názoru se přesně naplnilo to, co už před zavedením přímé volby zmiňovali někteří odborníci a politici, že vzhledem k mandátu od lidu, bude mít prezident z přímé volby, dá se říct mnohem větší oblibu a lepší postavení. Hodně záleží také na tom, jak se prezident bude nadále chovat a jak bude vystupovat navenek. Myslím si, že není tajemstvím, že náš současný prezident několik svých příznivců právě tímto ztratil. Například, když se po celém světě proslavil bývalý prezident Václav Klaus oním psacím perem nebo prezident Miloš Zeman svojí virózou.

¹⁵ BLAHOŽ, Josef, Vladimír BALAŠ a Karel KLÍMA. *Srovnávací ústavní právo*. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2003, 479 s. ISBN 80-863-9589-8. s. 124.

3. Působnost a pravomoci prezidenta ČR

Nyní se dostávám na pole působnosti a pravomocí prezidenta. Zde je třeba nastínit, co to vlastně je působnost a pravomoc. Dále zde také rozeberu pojmy kontrasignace a odpovědnost prezidenta, které s touto kapitolou úzce souvisí. K pojmu kontrasignace i odpovědnosti by se toho dalo napsat mnoho, protože co autor a dá se říct i soudce nebo politik, to jiný názor. U kontrasignace se zmíním o vlivu tohoto institutu na postavení prezidenta a to samé u odpovědnosti. Co se týče pravomocí, tak ty se dají dělit několika způsoby. Já se zde budu věnovat tomu z mého pohledu nejdůležitějšímu rozdělení, a to na kontrasignované a nekontrasignované. Další věci ovlivňující působnost a pravomoci prezidenta je podle mnohých autorů a myslím si to i já, jeho vlastní chování a vystupování. Více tuto problematiku rozebereme níže.

Působnost je právní institut, odpovídající na otázku co se na koho vztahuje. Pravomoc je souhrn práv, které umožňují splnění úkolů. Společně s pravomocí tvoří úpravu kompetence. Pravomoci prezidenta ukazují dvojakost tohoto úřadu, který je orgánem moci výkonné, co se týče systematického zařazení v Ústavě a zároveň hlava státu. Z organizačního pohledu můžeme zařadit jeho pravomoci do moci výkonné, ovšem z pohledu funkčního jsou však některé jeho pravomoci realizací práv hlavy státu při přijímání zákonů v moci zákonodárné (veto, podpis zákona), což je i výslovně zakotveno podrobnou úpravou tohoto práva v hlavě Ústavy, věnované moci zákonodárné,¹⁶ či soudní (milost, amnestie). Právo veta je upraveno v moci zákonodárné, zatímco právo milosti je upraveno v moci soudní.

Dle dikce Ústavy lze pravomoci prezidenta rozdělit na pravomoci nekontrasignované a pravomoci kontrasignované. Nekontrasignované pravomoci může prezident vykonávat sám, bez součinnosti vlády, proto je také můžeme označit jako pravomoci osobní.¹⁷

Činnost prezidenta se nedá omezit jen na výčet působností obsažených v Ústavě nebo zákoně, ale je zároveň významným politickým činitelem. Pojem „jednání spojené s výkonem funkce prezidenta“ je legislativně i judikaturou znám a vyjádřil se k tomu už československý Ústavní soud v Brně: „*Vymezení veškerých činností, které spadají do*

¹⁶ Čl. 50 – 51 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

¹⁷ ŠIMÍČEK, V., et al. *Ústava České republiky, Komentář*. Praha : Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-814-7. S. 709.

*kompetence hlavy státu, nelze enumerativně provést. Ústavní a jiné zákonné předpisy nepokrývají veškeré aktivity, které tvoří a mohou tvořit náplň funkce prezidenta jakožto hlavy státu... Z postavení prezidenta, jakožto hlavy státu tedy plyne, že jeho jednání je nutno posuzovat jinak, než kdyby je učinil jiný občan... Vzhledem k tomu, že náš právní řád nedává přesnou odpověď na to, co vše tvoří náplň funkce prezidenta, je nutno v těch případech, kdy vzniká pochybnost, vykládat jeho jednání tak, že je činí jakožto hlava státu. Na něj je totiž takto objektivně pohlíženo veřejností, on sám má větší odpovědnost politickou i morální a s ohledem na to je třeba mu poskytovat i zvýšenou ochranu. Tento závěr samozřejmě neplatí absolutně, nicméně pokud by měl být v takových případech konstatován opačný závěr, tj. že prezident nejednal jako hlava státu, muselo by se to ze všech okolností případů spolehlivě dovodit.*¹⁸

3.1. Kontrasignace

Tyto dva pojmy zde zmiňuji z toho důvodu, že jsou neodmyslitelně spjaty s postavením prezidenta i s jeho pravomocemi. Pojem kontrasignace, původem z latiny v českém jazyce znamená spolupodpis. Zárodky kontrasignace lze najít v anglické monarchii, kde ve středověku původně odpovídal králi spolupodpisující vysoký úředník za to, že vyhotovená listina odráží vůli krále.¹⁹ Kontrasignace jak ji známe dnes, se vyvinula v Evropě v monarchiích, kdy se přetvářely z absolutních na konstituční. Hlavní náplní kontrasignace bylo zajistit postupně rostoucí vliv lidu na rozhodování hlavy státu. Lze říci, že kontrasignace je nutná tam, kde je prezident neodpovědný, naopak nevhodná tam, kde je prezident odpovědný. V případě, že chápeme kontrasignaci, jako věc používanou proti zneužití pravomoci hlavy státu, je to při nejmenším diskutabilní, protože v současných parlamentních typech vlády má prezident mnohdy menší moc, než vláda nebo premiér, či kancléř. V některých státech podléhá kontrasignaci i jiný funkcionář než prezident, jako například ve Francii, kde musí rozhodnutí premiéra kontrasignovat resortní ministři.

Prezident nemusí být kontrasignací chráněn před odpovědností, naopak odpovědný prezident bez kontrasignace je jednak nejen silnější, ale odpovědnost je i projevem

18 Usnesení č. 7 Sbírký Ústavního soudu České a Slovenské Federativní republiky (II ÚS 312/92), 2. Vydání Brno 2009, s. 25, 26, 27, <http://www.concourt.cz/clanek/GetFile?id=4074>

¹⁹ KOUDELKA, Z. *Prezident republiky*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-95-0. S. 51

demokratičnosti. Samozřejmě zde hovoříme o odpovědnosti právní, nikoli politické.²⁰ Právní odpovědnost znamená, že prezident odpovídá za překročení svého ústavněprávního oprávnění, naopak politická odpovědnost znamená, že prezident republiky jako hlava státu nemůže být trestán za rozhodnutí, které učinil v rámci svých kompetencí, ačkoliv se to nelíbí vládě, či parlamentu. Pokud o odpovědnosti prezidenta rozhoduje soud (Ústavní soud, Nejvyšší soud), který je složen z profesionálů v právním odvětví, posílí to právní charakter odpovědnosti prezidenta. V případě, že je tento orgán, který rozhoduje o odpovědnosti prezidenta složen z politiků, tak se oslabuje právní odpovědnost na úkor politické.²¹ Samozřejmě existují i názory, že by měl prezident jako hlava státu, být plně podroben kontrasignaci, čímž by se ale významně oslabil prezidentský úřad a tím větší moc by připadla vládě.

Podle ústav z roku 1918, 1920 a 1948 byla kontrasignace vyžadována u všech prezidentských aktů moci vládní a výkonné.²² Kontrasignace tedy byla vyžadována, i když nebylo jasné, jestli mají povahu aktů moci výkonné nebo moci zákonodárné. Každopádně se kontrasignované akty považovaly za úkon prezidenta, nikoli vlády. V Ústavě z roku 1960 již kontrasignace zavedena nebyla, za to byla zavedena širší odpovědnost prezidenta. Nicméně prezident tehdy požíval absolutní trestně právní imunity a možnost že by byl odvolán parlamentem, nebyla právně upravena. Jediné, co se mohlo použít, byla zásada: Kdo volí, odvolává, pokud právo nestanoví jinak.“ Konečně se dostávám k nové Ústavě, účinné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od 1. 1. 1993. Ta znovu zavedla pojem kontrasignace, ale ne však v rozsahu, v jakém byla známa z prvních tří ústav. Rozdělila totiž pravomoci na nekontrasignované a na pravomoci kontrasignované.

Ústavní soud v roce 1994 konstatoval, že spolupodpis předsedy vlády vyžadují jen rozhodnutí učiněná v oblasti kontrasignovaných pravomocí podle čl. 63 Ústavy, nikoli jakýkoli jiný akt výkonu těchto pravomocí.²³ Koudelka Z., upozorňuje na dvojí povahu kontrasignace, a to politickou a právní. Při kontrasignaci politické je kontrasignující subjekt oprávněn ji odmítnout, pokud s ní z politických důvodů nesouhlasí, zatímco při kontrasignaci právní subjekt pouze dbá o to, aby byl v souladu s platným právem.²⁴

²⁰ Tamtéž

²¹ KOUDELKA, Z. *Prezident republiky*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-95-0. S. 53

²² § 10 Prozatímní ústavy č. 37/1918 Sb. Ústavní listiny z roku 1920. § 77 Ústavy ČSR č. 150/1948 Sb.

²³ Nález Ústavního soudu č. 91/1994 Sb.

²⁴ KOUDELKA, Z. *Prezident republiky*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-95-0. S. 55

3.2. Odpovědnost prezidenta a velezrada

Nyní, jak bylo výše již zmíněno, se dostáváme k dalšímu faktoru, který určuje postavení prezidenta jako hlavy státu a tím je odpovědnost či neodpovědnost prezidenta. V Ústavě ČR je v čl. 54 uvedeno, že Prezident není z výkonu své funkce odpovědný.²⁵ To znamená, že ať prezident vydá rozhodnutí, vykonává jiné akty či jednání, které spočívá i v jeho nečinnosti nebo opomenutí, tak v případě, že taková činnost naplňuje znaky výkonu funkce, tak za to prezidentovi nehrozí žádná sankce. Výjimku tvoří případ, kdy prezidentova činnost naplňuje znaky velezrady.²⁶ Velezrada je na základě zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu definována v § 96 jako jednání prezidenta, které směřuje proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu.²⁷ Poté ovšem vešel v platnost ústavní zákon č. 71/2012 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších ústavních zákonů, s účinností od 8. 3. 2012, který mírně pozměnil odpovědnost prezidenta a to tak, že: „*Senát může se souhlasem Poslanecké sněmovny podat ústavní žalobu proti prezidentu republiky k Ústavnímu soudu, a to pro velezradu nebo pro hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku; velezradou se rozumí jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu. Ústavní soud může na základě ústavní žaloby Senátu rozhodnout o tom, že prezident republiky ztrácí prezidentský úřad a způsobilost jej znovu nabýt.*“.²⁸ Zde spatřuji další novinku a to je pojem hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku. Ten je ovšem velmi vágně formulován a jen těžko se dá říci, co je možno pod tento pojem subsumovat. Myslím si, že v tomto ohledu je na Ústavním soudu, aby v některém ze svých judikátů upřesnil interpretaci tohoto pojmu. V tomto ustanovení je zároveň uveden trest, který je ztráta prezidentského úřadu a způsobilost jej znovu nabýt. Další změnou je, že k podání ústavní žaloby je zapotřebí i souhlasu Poslanecké sněmovny na rozdíl od předchozí úpravy, kde tuto žalobu podával Senát. „*K přijetí návrhu ústavní žaloby Senátem je třeba souhlasu třípětinové většiny přítomných senátorů. K přijetí souhlasu Poslanecké sněmovny s podáním ústavní žaloby je třeba souhlasu třípětinové většiny všech*

²⁵ Čl. 54 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

²⁶ KLÍMA, K. et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. Vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. S. 439-440.

²⁷ zákon č. 182/1993 Sb., zákon o Ústavním soudu ve znění pozdějších zákonů

²⁸ Zákon č. 71/2012 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších ústavních zákonů, bod č. 9

poslanců; nevysloví-li Poslanecká sněmovna souhlas do tří měsíců ode dne, kdy o něj Senát požádal, platí, že souhlas nebyl dán.“²⁹ Co je další novinkou, je bod 8 výše zmíněného zákona, protože doposud zněl čl. 65 odst. 1 Ústavy týkající se trestní odpovědnosti takto: „*Prezidenta republiky nelze zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přestupek nebo jiný správní delikt.*“. Novelou se ale upravil tak, že: „*Prezidenta republiky nelze po dobu výkonu jeho funkce zadržet, trestně stíhat, ani stíhat pro přestupek nebo jiný správní delikt.*“. Z toho vyplývá, že prezidenta nelze stíhat jen po dobu výkonu jeho funkce.

Abych nevynechal odpovědnost politickou, tak k té se asi podle mého vyjádřil nejlépe Pavel Rycheký, jehož interpretace Ústavy vyznívá tak, že prezident nemá přímou politickou odpovědnost ve vztahu k některé z mocí ve státě. Avšak po zavedení přímé volby prezidenta si myslím nastupuje jistá politická odpovědnost, a to vůči voličům.

Touto novelou tedy byla rozšířena ústavněprávní odpovědnost prezidenta obecněji formulovanou odpovědností za závažné porušování ústavního pořádku. Zároveň je ale nyní trochu ztížený proces podání ústavní žaloby, protože jsou zde zapojeny obě komory parlamentu v rozsahu, ve kterém jsou přijímány ústavní zákony. Osobně si myslím, že tímto se stává proces podání ústavní žaloby na prezidenta hodně ztížený, protože musí dojít ke konsensu velkého počtu osob z řad poslanců a senátorů.

3.2.1. Historicky první ústavní žaloba podaná na prezidenta republiky

S ohledem na problematiku podání ústavní žaloby na prezidenta bych rád zmínil první ústavní žalobu v historii našeho státu. Ústavní žaloba Senátu Parlamentu České republiky, zastoupeného senátorem Mgr. Jiřím Dienstbierem, proti ústavně žalovanému prezidentu republiky prof. Ing. Václavu Klausovi, CSc. pro velezradu. Tuto žalobu schválil dne 4. března 2013 Senát. Pro hlasovalo 38 senátorů naopak proti jen 30.³⁰ Následně byla 5. března podána na Ústavní soud.

Ústavní delikt byl v žalobě vymezen body A až E. V bodě A se uvádí, že prezident nezavršil svým podpisem ratifikaci Rozhodnutí Evropské rady, kterým se mění článek 136 Smlouvy. V bodě B potom, že prezident nejmenoval včas soudce Ústavního soudu

²⁹ Zákon č. 71/2012 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších ústavních zákonů, bod č. 10

³⁰ Zde ještě, podle nyní už staré právní úpravy, nebylo potřeba schválení Poslanecké sněmovny.

a místopředsedu, v bodě C to, že udělil amnestii, bod D skrývá nejmenování JUDr. Petra Langera soudcem a nakonec v bodě E se uvádí, že prezident otálel s podpisem ratifikace Dodatkového protokolu k Evropské sociální chartě. Tímto se tedy měl „prezident republiky prof. Ing. Václav Klaus, CSc. jednáním vymezeným pod shora uvedenými body A) až E) dopustit velezrady a ztrácí prezidentský úřad a způsobilost jej znovu nabýt, jakož i nárok na prezidentský plat a další požitky po skončení výkonu funkce podle zvláštního předpisu“.³¹

Proti tomuto rozhodnutí senátu se ovšem hned zvedla z řad některých poslanců vlna kritiky. Například poslanci ODS označili rozhodnutí senátu podat žalobu na prezidenta „za nízké, pomstychtivé a ubohé“. Poslanecký klub ODS se usnesl na tom, že tímto rozhodnutím se ti, kteří pro něj hlasovali, pokusili zbaběle vypořádat s Václavem Klausem a celý tento návrh označili za „zrůdný“.³² Sám prezident Klaus se na toto téma nechtěl vyjadřovat a dodal, že posouzení pravidel senátního jednání je „mimo jeho rozlišovací schopnost“. Jako další se k této kritice přidal poradce prezidenta Pavel Hasenkopf. Podle něj proběhlo hlasování o žalobě na prezidenta v rozporu se zákonem. Ze zákona podle jeho uvážení vyplývá, že hlasování mělo být veřejné. Senátoři podle něj pochybili v tom, že před hlasováním měli do sálu vpustit veřejnost a novináře, aby byla splněna podmínka veřejného hlasování. Hasenkopf se mimo jiné odvolával na ustanovení § 139 zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, který zní: „(1) *Jednání Senátu o návrhu na podání ústavní žaloby a o návrhu na její odvolání je neveřejné. Při jednání o návrzích na podání ústavní žaloby a na její odvolání lze podávat pouze návrhy na schválení, nebo zamítnutí. O návrzích se hlasuje veřejně podle jmen.*“ „(2) *Usnesení Senátu o podání ústavní žaloby a usnesení o jejím odvolání se ihned doručí Ústavnímu soudu.*“ Z toho vyplývá, že jednání je neveřejné, ale po ukončení jednání měl předsedající prohlásit další jednání za veřejné a umožnit účast veřejnosti při hlasování. Podle senátu byl ovšem postup dodržen, protože je třeba rozlišovat hlasování veřejné a tajné. Při hlasování veřejném se hlasuje zdvižením ruky, za pomoci hlasovacího zařízení, zatímco tajné hlasování probíhá za pomoci hlasovacích lístků. Ve stanovisku horní komory stojí, že: „Tento postup byl dodržen, protože

³¹ Usnesení Ústavního soudu Pl. ÚS 17/13

³² Novinky, Právo. Žaloba na prezidenta Klause dorazila k Ústavnímu soudu[online]. Novinky.cz [citováno 18. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/295094-zaloba-na-prezidenta-klause-dorazila-k-ustavnimu-soudu.html>

senátoři vyslovovali veřejně před svými kolegy a dalšími osobami, které byly oprávněny zúčastnit se neveřejné schůze, odpověď na otázku, zda jsou pro nebo proti návrhu na schválení ústavní žaloby.“ K tomu se vyjádřila i místopředsedkyně Senátu Alena Gajdůšková, která uvádí, že: „Z důvodu toho, že je jednání ve věci podání ústavní žaloby na prezidenta uvedeno v jednacím řádu jako neveřejné, bylo toto jednání uzavřeno. Na tomto jednání proběhlo veřejné hlasování po jménech, což je také stanoveno v jednacím řádu. Senát nemohl v této věci hlasovat tajným hlasováním, tedy hlasování prostřednictvím anonymních hlasovacích lístků.“

Ústavní soud vyložil ustanovení zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, která upravovala povinnost ÚS zastavit řízení o žalobě. Tato právní úprava byla účinná do 7. 3. 2013. Od 8. 3. 2013 vešla v platnost novela Ústavy, kde se toto doplnilo o příkaz pokračovat v řízení i po uplynutí funkčního období prezidenta. ÚS uvedl, že s ohledem na povahu řízení je třeba použít to pravidlo, které je pro žalovaného příznivější, kterou je předchozí právní úprava. Absenci stanoveného pravidla v zákoně o Ústavním soudu před novelou označil za mezeru, kterou je třeba doplnit cestou analogie ve prospěch žalovaného. Analogickým ustanovením, které ve staré právní úpravě tuto mezeru vyplňovalo, je ustanovení § 98 odst. 2 který zní: „*Ústavní soud řízení zastaví také tehdy, jestliže prezident republiky po jeho zahájení zemřel. Požádá-li o pokračování řízení manžel nebo příbuzný v řadě přímé do jednoho měsíce od úmrtí, v řízení se pokračuje.*“³³

Ústavní soud dovodil, že aby řízení o ústavní žalobě pokračovalo i po skončení prezidentského úřadu, je vyloučena. Nová právní úprava stanovuje výjimku i na případ zániku funkce uplynutím funkčního období oproti staré právní úpravě, která toto upravovala jen pro případ abdikace. Z toho důvodu, že ÚS neshledal prostor pro možnost pokračování v řízení, jelikož už funkční období prezidenta skončilo, tak toto řízení zastavil.³⁴

S tímto stanoviskem Ústavního soudu nesouhlasí soudkyně Ivana Janů, která jeho tvrzení odmítá s tím, že i právní úprava zákona o Ústavním soudu ve znění účinném do 7. 3. 2013 umožňovala **pokračovat v řízení po skončení volebního období prezidenta republiky**. V tom tedy nedošlo ke střetu staré a nové právní normy rozdílných obsahů. Dále uvádí, že úvahy směřující k zachování možnosti vést řízení i po skončení volebního období

³³ § 98 č. 182/1993 Sb., zákon o Ústavním soudu, ve znění pozdějších ústavních zákonů

³⁴ Usnesení Ústavního soudu Pl. ÚS 17/13

prezidenta jsou potom podporovány i důvodovou zprávou k čl. 65 Ústavy, v níž se uvádí, že „z povahy věci vyplývá, že lze takto stíhat jen prezidenta republiky..., ale nic nebrání v tom, aby řízení před Ústavním soudem proběhlo nebo **pokračovalo po té, co skončí funkční období prezidenta, byla-li žaloba... podána za trvání funkčního období.**“³⁵

Osobně se shoduji s názorem soudkyně Ústavního soudu Ivany Janů. Dle mého názoru zde není nikde zakotvena nemožnost pokračování v řízení proti prezidentu republiky i poté, co skončilo jeho funkční období. Takto bych to viděl z pohledu řekněme spravedlnosti a lidu. Nicméně z pohledu právního se jedná o to, že v době, kdy prezident amnestii a další věci uvedené v ústavní žalobě proti němu uskutečnil, byla v platnosti ještě stará právní úprava. Z tohoto hlediska se domnívám, že Ústavní soud rozhodl správně, jelikož by se jednalo pravou retroaktivitu v neprospěch osoby prezidenta, která je v našem právu zakázána.

3.3. Pravomoci prezidenta

Než se dostaneme k formálním, Ústavou daným pravomocem, tak se pojdme podívat trochu do historie, jak se vlastně vyvíjel prezidentský úřad a jeho obliba. Zde také zmíním, kde spatřuji velký vliv chování prezidenta a vnímání lidí na jeho postavení či pravomoci.

Asi největší fenomén jménem popularita je třeba přičíst historicky prvnímu prezidentovi Československé republiky T. G. Masarykovi. Tato osobnost svým vystupováním, morálními zásadami a také jeho zásluhami na faktickém vzniku samotné republiky vedly k vzestupu obliby tohoto úřadu mezi lidmi. Dalším prezidentem podle mého soudu ctěným a významným byl Edvard Beneš. Někteřími lidmi zatracovaný za to, že „ustoupil bez boje Hitlerovi“ a předal mu republiku všanc, avšak z pohledu právního a politického jedinečný. V neposlední řadě bych zde zmínil prvního prezidenta České republiky Václava Havla. Zde není pochyb o jeho velké oblibě mezi českým lidem. Velkou zásluhu na tom má samozřejmě jeho snahy a faktické přispění o svržení komunistického režimu a vytvoření samostatného českého státu. Nyní se opět trochu mění v tomto ohledu situace s příchodem přímé volby prezidenta. V historicky prvních přímých volbách v České republice se nakonec ve druhém kole utkali Karel Schwarzenberg a Miloš Zeman. Vítězně z tohoto duelu vyšel Miloš Zeman. Současný prezident má tedy velmi silný mandát pocházející právě z přímé volby, ale také zároveň Ústavou dané pravomoci. S ohledem na téma mé diplomové práce zde nebudu zmiňovat

³⁵ Usnesení Ústavního soudu Pl. ÚS 17/13, Odlišné stanovisko soudkyně Ivany Janů

všechny pravomoci, které prezident ČR má, ale vyberu několik pravomocí, které mi přijdou zajímavé s ohledem na přímou volbu.

Dostáváme se k samostatným pravomocem prezidenta, tak jak je určuje v člancích 62 a 63 Ústava. Zde se opět dostávám do styku s pojmem kontrasignace, již vysvětleným výše. Pravomoci jsou totiž rozděleny na kontrasignované a nekontrasignované, dále zda jsou ústavní povinností či nikoliv, anebo zda je pravomoc vázána na předchozí návrh nebo účast jiného orgánu.³⁶

3.3.1. Nekontrasignované pravomoci

Vzhledem k tématu této práce zde nastíním pouze pár vybraných pravomocí, které jsou podle mého názoru nejdůležitější z pohledu přímé volby a také se je pokusím vybrat tak, aby co nejlépe vystihovaly vztah prezidenta k vládě, soudům a lidu.

Nekontrasignované pravomoci prezidenta jsou uvedené v Ústavě. Jelikož došlo ke změně Ústavy novelou č. 71/2012 Sb., dotkly se změny i nekontrasignovaných pravomocí prezidenta. První je změna článku 62, který nyní zní takto:

Prezident republiky

- a) jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi,*
- b) svolává zasedání Poslanecké sněmovny,*
- c) rozpouští Poslaneckou sněmovnu,*
- d) pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejich funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády,*
- e) jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy,*
- f) jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu,*
- g) odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem a zahlazuje odsouzení,*
- h) má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního,*
- i) podepisuje zákony,*
- j) jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu,*
- k) jmenuje členy Bankovní rady České národní banky.³⁷*

Změna se dotkla písm. g), kde byla zrušena slova „, nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo,“. Nyní se toto objevuje

³⁶ PAVLÍČEK, V. In: PAVLÍČEK, V. a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky. 1. úplné vydání.* Praha : Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-90-5. S. 812.

³⁷ Čl. 62 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

v čl. 63 Ústavy jako samostatné písmeno j) a tím se přesouvá mezi kontrasignované pravomoci.

3.3.1.1. Jmenování a odvolávání předsedy a dalších členů vlády a přijímání jejich demisí, odvolávání vlády a přijímání její demise,

Tato pravomoc je jednou z nejdůležitějších, co se týče vztahu prezidenta a vlády. Jmenování členové vlády jsou povinni složit slib do rukou prezidenta. Co se týče odvolání, tak pokud poslanecká sněmovna vysloví nedůvěru vládě nebo zamítne návrh na vyslovení důvěry vládě, je prezident povinen takovouto vládu odvolat. V ČR se vyslovení nedůvěry týká kolektivní odpovědnosti vlády nikoli jednotlivých členů. Prezident má při jmenování předsedy vlády ústavní volnost s ohledem na politické realie. Další členy vlády může jmenovat jen na návrh předsedy vlády. Zároveň s tím pověřuje jednotlivé členy vlády k vedení ministerstev. Jmenování členů vlády je projevem prezidentovi vůle, proto může prezident odmítnout jmenování členů vlády a od premiéra si vyžádat návrh nový.³⁸ K tomuto tématu se vyjádřil Vladimír Adamus slovy: „*Nesporné je, že žádný ministr, ani předseda vlády ani vláda jako celek nejsou jmenováni ani odvoláni, pokud prezident republiky o tom nevydá jmenovací nebo odvolací akt (dekret) jím podepsaný.*“ „... *předseda vlády musí dbát, aby osoby s nimiž počítá za členy vlády (ministry), byly přijatelné nejen pro Poslaneckou sněmovnu, která vládě vyslovuje důvěru, ale i prezidenta republiky, který ji má jmenovat. Z Ústavy totiž plyne, že by prezident republiky, byť posléze vázán návrhem předsedy vlády, nemohl odmítnat některé osoby navržené na funkci ministra jako nevhodné nebo nepřijatelné.*“³⁹ Není možné, aby při jmenování vlády chyběla vůle prezidenta, protože je za jmenování vlády odpovědný. Toto podporoval Emil Sobota, jehož názor byl takový, že jestliže se změnila osoba na postu prezidenta, která tuto vládu jmenovala, tak by měla tato vláda podat demisi.⁴⁰ Pokud se podíváme do nedávné minulosti, tak můžeme spatřovat negativní postoj prezidenta Václava Klause z roku 2005, kdy odmítl jmenovat Davida Ratha ministrem zdravotnictví a podmínil to rezignací na jeho místo předsedy České lékařské komory. Proti tomuto se staví názor, že prezident nemůže odmítnout jmenování vlády prezidentem, podpořený parlamentní demokracií. I zde ovšem platí to,

³⁸BÁRTA JAN: Prezident republiky a jeho pravomoci v ústavním systému, Právník 2/2007, s. 141 – 142.

³⁹ ADAMUS VLADIMÍR: O jmenování, demisi a odvolání vlády a jejích členů, Správní právo 2/1996, ISSN 1214-3758, s. 73-74.

⁴⁰ SOBOTA EMIL, Československý prezident republiky, Praha 1934, s. 27

že pokud by byla vláda závislá jen na parlamentu a prezident by při jejím jmenování neměl projev vlastní vůle, nejednalo by se o parlamentní demokracii, ale o vládu shromáždění, kde parlament představuje mimo moci zákonodárné také moc výkonnou v podobě vrcholného orgánu státní moci.

Prezident má povinnost odvolat vládu, která nepodala demisi i po vyslovení nedůvěry vládě, neúspěšné žádosti o vyslovení důvěry nebo po ustavující schůzi nově zvolené Poslanecké sněmovny.⁴¹

Prezident nemůže odvolat člena vlády bez souhlasu nebo vědomí premiéra. Naopak prezident musí hledět na návrh premiéra na odvolání některého člena vlády a ustanovit jeho nástupce.⁴² Zbyněk Šín podporuje tvrzení, že v ústavní praxi Československé republiky, nemůže zastávat úřad ministr, který nemá důvěru prezidenta, i když nebyla vyslovena nedůvěra parlamentem nehledě na to, že to Ústava přímo nestanovovala.⁴³ Jan Filip se k tomuto vyjádřil tak, že prezident nemá právo člena vlády odvolat jinak, než na návrh předsedy vlády. Samotného předsedu vlády odvolat nemůže a vládu může odvolat jen jako celek.⁴⁴ Toto ovšem přímo odporuje výše zmíněnému znění čl. 62 Ústavy.

3.3.1.2. Jmenování soudců Ústavního soudu, jeho předsedy a místopředsedů

Podle znění článku 84 Ústavy jmenuje soudce Ústavního soudu prezident republiky se souhlasem Senátu. Pokud se senát nevyjádří do 60 dnů, platí, že souhlas byl dán.⁴⁵ Takto jmenovaný soudce se ujímá své funkce složením slibu do rukou prezidenta republiky. Slib soudce Ústavního soudu zní následovně: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu chránit neporušitelnost přirozených práv člověka a práv občana, řídit se ústavními zákony a rozhodovat podle svého nejlepšího přesvědčení nezávisle a nestranně.*“⁴⁶ Funkční období soudce Ústavního soudu je 10 let.

Odvolání soudců není nikde právně zakotveno, proto co se týče odvolání soudců, tak z judikátu, který řeší odvolání předsedkyně Nejvyššího soudu, plyne, že jelikož

⁴¹ Čl. 75 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

⁴² Čl. 74 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

⁴³ ŠÍN ZBYŇEK: Ústavně právní vztah prezidenta republiky a vlády, Právní rádce 9/1994 s. 10

⁴⁴ FILIP JAN: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, 2. Vydání Brno 2001 ISBN 80-210-2592-1, s. 323

⁴⁵ KOUDELKA, Z. *Prezident republiky*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-95-0. S. 137

⁴⁶ Čl. 85 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

prezident nemůže odvolat předsedkyni Nejvyššího soudu, tak nemůže odvolat ani soudce soudu Ústavního.

V souvislosti s touto pravomocí bych si dovilil zmínit jeden dosti kontroverzní fakt a to ten, že prezident jmenuje soudce Ústavního soudu a ti samí soudci poté rozhodují o ústavní žalobě podanou na prezidenta za velezradu. K této situaci došlo při podání ústavní žaloby na prezidenta Václava Klause v březnu roku 2013. Blíže k této žalobě jsem se již zmiňoval výše.

Vzhledem k tomu, že prezident potřebuje ke jmenování soudců Ústavního soudu souhlas, se domnívám, že v tomto ohledu nevidím problém, protože Senát je dosti politicky různorodý na to, aby prezidentovi dovolil jmenovat soudce „jaké chce“. Tyto osoby jsou potom dostatečně kompetentní k tomu, aby o případné ústavní žalobě rozhodovali.

3.3.1.3. Odpouštění a zmírňování trestů uložených soudem a zahlazování odsouzení

Této pravomoci se také dotkla novela Ústavy v souvislosti s přímou volbou prezidenta. Doposud čl. 62 písm. g) zněl: „odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem, nařizuje, aby se trestní řízení nezačalo, bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo a zahlazuje odsouzení,“. Novelou se zrušují slova: „*nařizuje, aby se trestní řízení nezačalo, bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo,*“. Toto se přesouvá do samostatného písmene j) v článku 63 Ústavy.⁴⁷ Z toho důvodu zde zmíním jak čl. 62 písm. g), tak čl. 63 písm. j) Ústavy dohromady.

Tím, že prezident nařídí, nepokračovat v trestním stíhání, tak tím vylučuje možnost podání mimořádných opravných prostředků v neprospěch obviněného.⁴⁸ „*Prezident republiky stanoví, v kterých případech může ministr spravedlnosti řízení o žádosti o milost provést a bezdůvodnou žádost zamítnout.*⁴⁹ *Nařídí-li to prezident v řízení o udělení milosti, trestní řízení se zatím nezačne nebo se v zahájeném trestním řízení nepokračuje a obviněný se propustí z vazby, anebo se výkon trestu odloží nebo přerušuje.*“⁵⁰ Prezident může rozhodnutím pověřit ministra spravedlnosti provedením

⁴⁷ Zákon č. 71/2012 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších ústavních zákonů, bod č. 5,6

⁴⁸ § 265p odst. 2 písm. b), § 278 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů

⁴⁹ § 366 zákona č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů

⁵⁰ § 366 odst. 1 a 2 zákona č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů

řízení o milosti a zároveň bezdůvodné návrhy zamítnout, ale udělování milosti je pouze prezidentova výhrada. V současné době vyřizuje milosti Kancelář prezidenta republiky.

Prezident může se zřetelem k důležitým společenským aspektům vyhlásit kolektivní amnestii či dát individuální milost osobám zvláštního zřetele hodným a zároveň jde o prolomení zásady, že stát a jeho orgány jsou povinny stíhat pachatele trestných činů z úřední povinnosti.⁵¹

Při udělování milosti již odsouzeným osobám, které jsou ve výkonu trestu, může prezident udělit milost s podmínkami, ve kterých stanoví, že pokud spáchá omilostněná osoba trestný čin, milost se ruší.

3.3.1.4. Podepisování zákonů

Zákony v České republice podepisuje předseda Poslanecké sněmovny, prezident a premiér. Premiér a předseda Poslanecké sněmovny přidávají svůj podpis povinně, protože jsou podmínkou autorizace zákona a jeho zveřejněním ve sbírce zákonů. S tím souvisí pojem veto. Kdyby nebyly podpisy výše zmíněných jejich povinností, bylo by podepisujícím dáno právo veta. Naopak prezident má možnost svého veta případně využít.

Veto znamená, že prezident může zákony vrátit do 15 dnů od jejich doručení. Prezident nemůže použít svoje veto za válečného stavu nebo stavu ohrožení proti zákonům přijatým k návrhu vlády ve zkráceném jednání.⁵² Prezident nemůže dát konkrétní připomínku k danému zákonu, ale může vetovat pouze celý zákon. Pokud by bylo možné, aby prezident dával připomínky, sloužilo by to k nápravě legislativních chyb. Poté, co prezident využije veta, rozešle předseda Poslanecké sněmovny poslancům prezidentovo stanovisko a vrácený zákon zařadí na nejbližší schůzi Poslanecké sněmovny, nejdříve však 10 dnů po doručení vráceného zákona.⁵³ Vrácený zákon se tedy znovu projedná, avšak pro schválení je potřeba absolutní většiny všech poslanců. Pokud Poslanecká sněmovna přehlasuje prezidentovo veto, bude zákon vyhlášen bez prezidentova podpisu.

Nad otázkou, zda prezident musí podepsat každý zákon, se polemizovalo už za první republiky. Byl zde názor, že prezidentův podpis není souhlas s textem zákona, ale ověření správnosti procesu jeho přijetí. Naopak zde ale byli také názory, že prezidentův podpis nemá promulgační charakter. Osobně se domnívám, že prezident by měl svým podpisem stvrzovat správnost textu zákona a ne postup, jakým byl zákon přijat. To je spíše otázka na jiné instituce a ne na hlavu státu.

⁵¹ KOUDELKA, Z. *Prezident republiky*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-95-0. S. 151

⁵² Čl. 8 ústavního zákona č. 110/1998 Sb.

⁵³ § 98 odst. 2 zákona č. 90/1995 Sb.

Jako možnost pro prezidenta zde je to, že sice zákon podepíše, ale projeví svoji kritiku dopisem, ve kterém vyličí jaké výhrady má a proč tento zákon i přesto podepsal, směrem k Předsedovi Poslanecké sněmovny.

3.3.2. Kontrasignované pravomoci

Podle dikce Ústavy se můžeme v článku 63 dočíst, že podle odstavce 2 tohoto článku: „*Prezidentovi republiky přísluší vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v ústavním zákoně uvedeny, stanoví-li to zákon.*“ Zde se jedná o tzv. blanketní zmocnění. Z čehož vyplývá, že výčet pravomocí uvedený v tomto článku je pouze demonstrativní na rozdíl od pravomocí uvedených v článku 62, kde je tento výčet taxativní a tedy prezidentovi mohou být přiznány další pravomoci na základě jiných zákonů, ale ne podzákoným právním předpisem. Jako příklad zde můžeme uvést pravomoc jmenovat předsedu a inspektory Úřadu pro ochranu osobních údajů.⁵⁴ Pravomoc jmenovat předsedu a místopředsedy Nejvyššího správního soudu.⁵⁵ A v poslední době hodně diskutované jmenování rektorů a profesorů.⁵⁶

V nedávné kauze totiž prezident Miloš Zeman odmítl jmenovat Martina C. Putnu profesorem. Několik členů akademické obce tím pobouřil a bojí se o své svobody. Z řad politiků zaznělo, že dokonce překračuje své pravomoci. Jmenováním Martina C. Putny profesorem pověřil prezident ministra školství. Nakonec toto jmenování proběhlo právě pověřeným ministrem.⁵⁷ Spekulovalo se dokonce o tom, že tím prezident dokonce překračuje své pravomoci. Dle mého názoru tím své pravomoci prezident nepřekračuje, protože v zákoně o vysokých školách je pouze stanoveno, že: „*Profesora pro určitý obor jmenuje prezident republiky na návrh vědecké rady vysoké školy podaný prostřednictvím ministra.*“⁵⁸ Pokud budeme brát v úvahu interpretaci per analogiam, že co není zákonem zakázáno, je dovoleno, může klidně prezident pověřit jmenováním profesora ministra školství, jelikož v zákoně není nikde stanoveno, že by nemohl delegovat tento úkon na někoho jiného.

Dále v odstavci 3 je zakotveno, že k podpisu prezidenta republiky se pro platnost rozhodnutí podle odstavců 1 a 2 vyžaduje spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného

⁵⁴ § 32 a 33 zákona č. 101/2000 Sb., zákon o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁵ § 13 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb. soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁶ § 10 a § 73 zákona č. 111/1998 Sb., zákon o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁷ DENÍK, deník.cz, Zeman nechce Putnu jmenovat z osobních důvodů, míní většina Čechů, dostupné z: http://www.denik.cz/z_domova/zeman-nechce-putnu-jmenovat-z-osobnich-duvodu-mini-vetsina-cechu-20130611.html

⁵⁸ § 73 zákona č. 111/1998 Sb., zákon o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů

člena vlády. Zde je právě patrna ona povaha kontrasignace těchto rozhodnutí. Následně je upravena odpovědnost vlády za rozhodnutí prezidenta, které tento spolupodpis vyžaduje.⁵⁹

Z výše uvedeného vyplývá, že není možné prezidentovi pravomoci odvozovat pouze ze znění Ústavy, jelikož Ústava ČR uvádí možnosti svěřit prezidentovi pravomoci i na základě obyčejného zákona v článku 62 odst. 2.

V dalším obsahu znovu vyberu jen několik pravomocí, které se domníváme, že jsou těmi nejdůležitějšími s ohledem na téma této práce.

Demonstrativní výčet pravomocí je uveden v čl. 63 Ústavy:

(1) Prezident republiky dále

a) zastupuje stát navenek,

b) sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy; sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy,

c) je vrchním velitelem ozbrojených sil,

d) přijímá vedoucí zastupitelských misí,

e) pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí,

f) vyhlašuje volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu,

g) jmenuje a povyšuje generály,

h) propůjčuje a uděluje státní vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán,

i) jmenuje soudce,

j) nařizuje, aby se trestní řízení nezačalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo,

k) má právo udělovat amnestii.

(2) Prezidentovi republiky přísluší vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v ústavním zákoně uvedeny, stanoví-li tak zákon.

(3) Rozhodnutí prezidenta republiky vydané podle odstavců 1 a 2 vyžaduje ke své platnosti spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády.

(4) Za rozhodnutí prezidenta republiky, které vyžaduje spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády, odpovídá vláda.“

Vzhledem k novele Ústavy, která souvisí s přímou volbou prezidenta, se novelizoval i výše zmíněný čl. 63 a to tak, že: „za písmeno i) vkládá nové písmeno j), které zní:

⁵⁹ Čl. 63 odst. 4 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

„j) nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo,“. Dosavadní písmeno j) se označuje jako písmeno k)“⁶⁰

3.3.2.1. Zastupování státu navenek

S pravomocí prezidenta zastupování státu navenek souvisí i následující pravomoc a to nesjednávání a ratifikování mezinárodních smluv. Zastupování státu navenek na poli mezinárodního práva se rozumí činit závazné projevy vůle jménem státu ve vztahu k ostatním subjektům mezinárodního práva. Veškeré kroky učiněné v mezinárodních vztazích ovšem nesmí odporovat dikci práva vnitrostátního.

Výsady hlavy státu zastupující stát navenek na území cizího státu:⁶¹

a) právo na pocty (čest) – slavnostní přijetí nejvyššími orgány státu, poskytnutí vojenských poct,

b) ochrana nedotknutelnosti a bezpečnosti osoby i obydlí a dopravních prostředků, právo na užití zvláštního označení obydlí a dopravních prostředků vlastní vlajkou,

c) svoboda styku s orgány vlastního i jiných států bez cenzury – právo na kurýry, právo výkonu funkce hlavy státu. Ovšem vnitrostátní ústavní úprava může omezit výkon funkce prezidenta v cizině, což může ochromit výkon hlavy státu při okupaci území,

d) vynětí z jurisdikce daného státu, včetně osvobození od cel a daní.

3.3.2.2. Sjednávání a ratifikace mezinárodních smluv

Jak již bylo zmíněno výše, pravomoc zastupování státu navenek, sjednávání a ratifikace mezinárodních smluv spolu úzce souvisí. Obojí je to projev svrchovanosti státu a zároveň prezidenta jako hlavy státu. U této pravomoci, se jako u všech ostatních kontrasignovaných pravomocí vyžaduje spolupodpis předsedou vlády.

Mezinárodní smlouva je dohoda mezi státy nebo mezinárodními organizacemi, kterou se zakládají, mění nebo ruší jejich vzájemná práva a závazky podle mezinárodního práva.

Ratifikace je akt hlavy státu, která podpisem ratifikační listiny prohlašuje, že její stát chce dodržovat text listiny a že tento stát se cítí být smlouvou mezinárodněprávně vázán.⁶²

⁶⁰ Zákon č. 71/2012 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších ústavních zákonů, bod č.7

⁶¹POTOČNÝ MIROSLAV: *Mezinárodní právo veřejné*, 2. vydání Praha 1978, 259-260. MIROSLAV POTOČNÝ: *Mezinárodní právo veřejné, Zvláštní část, citováno podle: KOUDELKA, Z. Prezident republiky*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-95-0. S. 65

⁶² SEIDL-HOHENVELDERN IGNAZ: *Mezinárodní právo veřejné*, reedice 1. Vydání Praha 2001 ISBN 80-85963-82-5 s. 50 *citováno podle: KOUDELKA, Z. Prezident republiky*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-95-0. S. 73

3.3.2.3. Právo udělení amnestie

Tato pravomoc prezidenta potřebuje ke své platnosti kontrasignaci. Jedná se o hromadnou milost, která může být jak dílčí, tak všeobecnou ve vztahu k rozsahu.

Když se ohlédneme do minulosti, tak asi nejdůležitější nebo nejzajímavější je pro nás amnestie Václava Havla z 16. 12. 1990 částka 10/1990 Sb. či už tolikrát probraná amnestie Václava Klause. V případě Václava Klause, na něj byla podána ústavní žaloba pro velezradu mimo jiné i právě z důvodu udělení amnestie. Zde bylo v bodě C uvedeno: *„Prezident republiky dne 1. ledna 2013 udělil amnestii vyhlášenou dne 2. ledna 2013 ve Sbírce zákonů pod č. 1/2013 Sb., jejíž článek II nařídil, aby bylo zastaveno pravomocně neschopené trestní stíhání, s výjimkou trestního stíhání proti uprchlému, od jehož zahájení k 1. lednu 2013 uplynulo více než osm let, pro trestné činy, za něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující deset let, čímž výrazně zasáhl do fungování trestní justice, významně ji demotivoval v další práci a nezávislé činnosti dle zákona a oslabil důvěru veřejnosti ve vymahatelnost práva a v existenci prvku spravedlnosti v rozhodování soudů a činnosti orgánů činných v trestním řízení a prezidenta republiky.“*⁶³

Senát se k tomuto vyjádřil tak, že vzhledem k velké vlně ekonomické zločinnosti po listopadu 1989 se začalo dařit odkrývat a vyšetřovat tyto trestné činy až nyní. Vinou toho, že se doposud nedařilo trestat tyto skutky, byly všeobecně rozšířeny pocity nespravedlnosti a nerovnosti před zákonem a místo toho, aby docházelo k nápravě sociálních vztahů, vedla amnestie k opačnému cíli. Senát se domnívá, že tato amnestie vyvolává jistou nedůvěru ve vymahatelnost práva.⁶⁴ K výsledku této ústavní žaloby jsem se již zmiňoval výše.

Právě v souvislosti s amnestií byla podána na Ústavní soud ještě jedna ústavní stížnost a to ze strany Městského soudu v Praze. Vedle toho, že Městský soud v Praze požadoval zrušení kontroverzního bodu, usiluje i o plošné zrušení amnestie. Městský soud v Praze navrhoval toto: *"Podpis premiéra zavazuje celou vládu a je tedy namístě požadovat projednání takové věci na zasedání vlády, byť informace o takovém jednání z pochopitelných důvodů nemusí být před vyhlášením amnestie veřejná."* K tomu ještě dodává soudce Kamil Kydalka, že: *"Jestliže premiér svým podpisem pod amnestií prezidenta zavazuje vládu jako celek, měla by vláda být předem informována, čím ji premiér zavázal. Jestliže to neví, tak jak za to může zodpovídat? Koneckonců to premiér podepsat nemusel, není to jeho povinnost."* Osobně se shodují s názorem ústavního právníka

⁶³ Usnesení Ústavního soudu Pl. ÚS 17/13

⁶⁴ Usnesení Ústavního soudu Pl. ÚS 17/13, bod 8, s. 4

fakulty právnické UK Marka Antoše, který tvrdí, že výklad pana soudce Kydalky je příliš přísný. Pokud by se bralo interpretace z pohledu, jak říká pan soudce Kydylka, tak by tato interpretace ohrožovala princip správní jistoty.⁶⁵

Neprojednání amnestie vládou také kritizoval předseda Ústavního soudu Pavel Rychecký, podle kterého se prezident Václav Klaus ani premiér Petr Nečas nadrželi dlouholetých zvyklostí. Na to reagoval premiér Petr Nečas s tím, že: *"V případě této amnestie bylo postupováno naprosto stejně jako v případě dvou předchozích amnestií, a pokud by byla tato procedura shledána v rozporu s ústavou, tak by takto byly zpochybněny i dvě předchozí amnestie z roku 1993 a 1998, protože postup byl přesně stejný. Ani v těchto případech to neschvalovala vláda."*⁶⁶

V souvislosti s výše uvedeným vyvstává důležitá otázka, zde vůbec může Ústavní soud amnestii přezkoumávat. V zákoně totiž nikde takováto pravomoc zmíněna není. Domnívám se však, že pokud má amnestie stejnou právní sílu jako zákon, měl by tedy mít Ústavní soud per analogiam iuris stejnou pravomoc rozhodovat o amnestii prezidenta tak, jak rozhoduje o zákonech.

⁶⁵ Česká televize, zpravodajství čt24, Nečas: Zrušení Klausovy amnestie by zpochybnilo i ty Havlovy, dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/212072-necas-zruseni-klausovy-amnestie-by-zpochybnilo-i-ty-havlovy/>

⁶⁶ Tamtéž

4. Ústavní zakotvení volby prezidenta v ČR

Ústava České Republiky je stavěna na principu dělby moci. Tyto moci jsou tři. Moc zákonodárná, moc výkonná a moc soudní. Ve skutečnosti ovšem nejsou koncipovány monokraticky, ale dualisticky, a proto jsou v každé moci alespoň dva hlavní orgány. U moci zákonodárné je to Poslanecká sněmovna a senát, u moci výkonné je to prezident v Ústavě označovaný jako hlava státu a vláda. V moci soudní je to pak Ústavní soud, Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud.

To, že je prezident v Ústavě označován v čl. 54, jako hlava státu neznamena, že by byl jaksi nadřazen ostatním orgánům ve státě. Vychází se zde z organické teorie, která přiřazovala státní orgány k částem lidského těla. Z toho vyplývá, že prezident ze svého postavení nemůže vstupovat do pravomoci jiných orgánů a naopak. Prezident, tak jako ostatní orgány státu, má svoji působnost a pravomoci, které jsou stanoveny zákonem. To znamená, že se prezident musí pohybovat, dá se říci v oněch mantinelech zákona a nepřesahovat je, k čemuž se váže i svým slibem, ke kterému se dostanu později.

Tímto se dostávám k problému, který by mohl oním dualismem v moci výkonné nastat. Problémem je zde střet hlavy státu a vlády. K tomuto problému se vyjádřil Nejvyšší správní soud v rozsudku 4 Ans 9/2007, z kterého vyplývá, že pokud zde bude spor prezidenta republiky a vlády, tak se má ústava interpretovat ve prospěch vlády s ohledem na její odpovědnost.

4.1. Cesta k přímé volbě prezidenta ČR

Tradičním způsobem volby prezidenta v ČR byla volba parlamentní. Tato volba proběhla jak u prvního prezidenta České Republiky Václava Havla, tak i u druhého Václava Klause. Postupem času, však začaly sílit tendence, aby byla zavedena přímá volba prezidenta. Tímto mělo být posíleno propojení mezi vůlí lidu a vůlí moci výkonné. Sílicí tendence přímé volby byly podpořeny i veřejným míněním, kdy si většina občanů přála volit prezidenta v přímých, tajných a rovných volbách. To vyústilo v přijetí ústavního zákona č. 71/2012 Sb., kterým se změnilo znění Ústavy ČR. V důvodové zprávě k tomuto ústavnímu zákonu je zmíněno, že: *„Prezident je ústavním orgánem systematicky zařazeným do rámce moci výkonné. Současně je hlavou státu*

*a jeho reprezentantem v rovině vnitropolitické i mezinárodní. Je proto namístě zavést přímou volbu prezidenta občany České republiky.*⁶⁷

Nyní si ve zkratce dovolím nastínit tolik diskutované argumenty pro a proti přímé volbě prezidenta, které prostřednictvím problému vyvstaly. Tyto argumenty jsou podloženy stanoviskem stálou komisí Senátu pro Ústavu ze dne 31. 1. 2012.

Argumenty pro přímou volbu prezidenta jsou: „občané si to přejí; může více přitáhnout občany k zájmu o veřejné dění; je více demokratičtější; došlo by alespoň k posílení přímé demokracie; je zde přání, aby alespoň hlava státu zůstala nezkalená tzv. "špinou politiky“; přímá volba prezidenta potlačuje vliv politických stran na volbu, zvolený kandidát je sice podporován politickou stranou či stranami, musí ale současně respektovat širší zájmy občanů; přímo zvoleným prezidentem nebude nevýrazný kandidát politické strany, ale charismatická osobnost; prezident má sehrávat integrující roli ve společnosti a je proto lepší, když reprezentuje většinu občanů než jen aktuální většinu v Parlamentu; přímá volba by mohla být jednou z brzd a protivah, která by zkvalitnila český politický systém; omezuje se riziko patové situace; v řadě demokratických států Evropy a světa je prezident volen přímo občany a to i v zemích, jejichž ústavní zřízení je uspořádáno ve formě parlamentní republiky.“⁶⁸

K několika argumentům si dovolíme připojit svůj názor. Lidé se v České Republice o veřejné dění moc nezajímají a to, že se bude prezident volit přímo, je k tomu nejspíše nepřiměřené. Lidé by se měli o dění v politice zajímat po celou dobu funkčního období jak Poslanecké sněmovny, Senátu, ale i prezidenta. Pokud to budou sledovat, jen když bude období, kdy se bude volit, nemá to přílišnou relevanci. Když si lidé zvolí své zástupce v Parlamentu, tak by měli reprezentovat jejich názor a tudíž by měli být dostatečně kompetentní k tomu, aby volili i prezidenta a tím projevovali vůli občanů.

Argumenty proti přímé volbě prezidenta jsou: „vychýlení rovnováhy mezi mocemi a vnášení nestability; nemá tradici; přinesla by již další šesté cyklické volby; neřeší naše skutečné problémy, ani problémy ústavní; nesplní naděje do ní vkládané; přinesla by další výdaje.“⁶⁹

⁶⁷ Důvodová zpráva k Ústavnímu zákonu č. 71/2012 Sb., změna Ústavy České republiky. Sněmovní tisk 415/0, dále citováno jako Důvodová zpráva k Ústavnímu zákonu č. 71/2012 Sb.

⁶⁸ Stanovisko stáله komise senátu pro Ústavu ČR a parlamentní procedury, dostupné na: <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=63344>

⁶⁹ Tamtéž

Co se týče vychýlení rovnováhy mezi mocemi, tak s tím si dovolím naprosto souhlasit. Prezident, který je volen přímo, získává od občanů jakousi větší moc a pocit, že je jakýmsi monarchou, který může vše, s čímž souvisí onen nezájem občanů o politické dění. Tím posiluje v dualistickém pojetí moci výkonné moc prezidenta na úkor moci vlády. V Parlamentních listech se k tomuto vyjádřil senátor za ODS RNDr. Miroslav Škaloud následovně: „*Přímá volba posiluje tendence, kdy se náš ústavní systém chová jako parlamentní či poloprezidentský v závislosti nikoliv na politické situaci, ale na osobnosti jednotlivých ústavních činitelů. Zdrženlivá osobnost ve funkci prezidenta bude znamenat fungování systému jako systému parlamentního, aktivní osobnost jej posune směrem k systému poloprezidentskému.*“⁷⁰ Tento pohled jen podporuje můj názor zmíněný v předchozí kapitole, že závisí zejména na osobnosti prezidenta.

4.2. Ústavní zakotvení přímé volby

Jak již zde bylo několikrát zmíněno, tak v čl. 54 odst. 1 Ústavy je prezident definován jako hlava státu. Toto ustanovení nebylo nijak dotčeno novelou ústavy, zákonem č. 71/2012 Sb. Naopak čeho se dotkla změna, je odst. 2 čl. 54, kde se nyní uvádí, že prezident republiky je volen v přímých volbách. To znamená, že dosud platná parlamentní volba prezidenta je nahrazena přímou volbou, která je zakotvena, jak se níže zmíním v Ústavě, ale i v samostatném zákoně č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta, který vešel v platnost 18. července 2012. V této kapitole se ovšem budu zabírat volbou prezidenta zakotvenou v ústavě.

V čl. 56 odst. 1 se uvádí, že volba prezidenta republiky se koná tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva. Z tohoto se najednou dostávám k aktivní legitimaci, která je uvedena v čl. 56 odst. 6, že aktivní legitimaci k volbám prezidenta má každý občan České Republiky, který dosáhl věku 18 let.

Prezidentem republiky je zvolen kandidát, který obdržel nadpoloviční většinu platných hlasů oprávněných voličů. Není-li takový kandidát, koná se za čtrnáct dnů po začátku prvního kola volby druhé kolo volby, do kterého postupují dva nejúspěšnější kandidáti z prvního kola volby. Při rovnosti hlasů postupují do druhého kola volby všichni kandidáti, kteří v prvním kole volby získali nejvyšší počet platných hlasů

⁷⁰ Parlamentní listy, Přímá volba prezidenta pro a proti, parlamentnilisty.cz, dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/profily/RNDr-Miroslav-Skaloud-87/clanek/Prima-volba-prezidenta-pro-a-proti-7-2-2012-11836>

oprávněných voličů, a nejsou-li takoví kandidáti alespoň dva, postupují i kandidáti, kteří obdrželi druhý nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů. O tom pojednává výše zmíněný článek v odstavci 2, kde je dáno jakým poměrem hlasů se volí prezident a pokud není zvolen v prvním kole, kteří kandidáti postupují do kola druhého.

V následujícím odstavci se uvádí, že prezidentem republiky se ve druhém kole volby stane ten kandidát, který získá nejvyšší počet hlasů oprávněných voličů. Pokud se tak nestane nebo je takovýchto kandidátů více, tak se do deseti dnů vyhlásí nová volba prezidenta republiky a prezident tím pádem není zvolen.

Další ustanovení si dovolíme pro přesnost citovat. *„Pokud kandidát, který postoupil do druhého kola volby, přestane být volitelný za prezidenta republiky před druhým kolem volby anebo se práva kandidovat vzdá, postupuje do druhého kola volby kandidát, který v prvním kole volby získal další nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů. Druhé kolo volby se koná i tehdy, účastní-li se ho pouze jeden kandidát.“⁷¹*

Nyní se v dikci Ústavy dostáváme k navrhování kandidátů na post prezidenta republiky. Tato otázka se ukázala být velmi problematickou v historicky první přímé volbě a musel to řešit i Nejvyšší správní soud. K tomu se ale dostanu později. V čl. 56 odst. 5 Ústavy je kogentně stanoveno, že kandidáta na prezidenta je oprávněn navrhnout každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let. Jako další podmínka je zde stanoven počet podpisů na petici, která má podpořit onu kandidaturu osoby, a to v počtu 50 000 podpisů občanů oprávněných volit prezidenta republiky. Samozřejmě je zde možnost, že kandidáta navrhnou poslanci a senátoři a to v počtu nejméně dvaceti poslanců nebo nejméně deseti senátorů.

V souvislosti s volbou prezidenta je stanovena i lhůta, ve které se musí volby konat. To odráží ustanovení čl. 56 odst. 7 Ústavy, které stanovuje, že se volba prezidenta koná v posledních šedesáti dnech volebního období úřadujícího prezidenta republiky. Naopak tuto lhůtu ohraničuje i z druhé strany, a to nejpozději třicet dnů před uplynutím volebního období úřadujícího prezidenta. Pokud by se uvolnil úřad prezidenta republiky před uplynutím jeho funkčního období, konala by se případná volba nového prezidenta do devadesáti dnů.

⁷¹ Čl. 56 odst. 4 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

Dikce čl. 56 odst. 8 je dosti přesně vylíčena, proto si ji dovolíme ocitovat. „*Volbu prezidenta republiky vyhlašuje předseda Senátu nejpozději devadesát dnů před jejím konáním. Uvolní-li se úřad prezidenta republiky, vyhlásí předseda Senátu volbu prezidenta republiky nejpozději do deseti dnů poté a zároveň nejpozději osmdesát dnů před jejím konáním.*“

Na předchozí znění navazuje následující, které určuje, že „pokud není funkce předsedy Senátu obsazena, volbu prezidenta republiky vyhlašuje předseda Poslanecké sněmovny.“⁷²

Již dříve jsem zmiňoval aktivní legitimaci při volbě prezidenta republiky a nyní je místo zmínit se a nastínit něco o pasivní legitimaci. Toho se týká čl. 57 odst. 1 a 2, kdy prezidentem republiky může být zvolen občan, který je volitelný do Senátu. Zároveň je zde uvedena podmínka, která se vztahuje k volebnímu období prezidenta republiky, kde se stanovuje, že nikdo nemůže být zvolen více než dvakrát po sobě.

Nyní se trochu vrátím zpět k čl. 55. Po zvolení prezidenta je ještě potřeba učinit oficiální jmenování prezidenta, které se koná za pomoci složení slibu. Zároveň se stanovuje délka volebního období, které je pětileté a začíná právě složením onoho slibu. Slib samotný je uveden v čl. 59, který si dovolím citovat: *"Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj úřad budu zastávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí."* Slib prezident skládá do rukou senátu na společné schůzi obou komor. Je zde uvedena také možnost v čl. 60, kdy pokud zvolený prezident odmítne složit slib nebo složí slib s výhradami, bude na něj hleděno, jakoby zvolen nebyl.

S ohledem na téma této práce je velmi důležitý čl. 58, na jehož základě jsou další podmínky volebního práva při volbě prezidenta republiky, podrobnosti k navrhování kandidátů a případný soudní přezkum stanoveny zvláštním zákonem.

⁷² Čl. 56 odst. 9 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

5. Zákonná úprava volby prezidenta v ČR

Jak už bylo zmíněno v předešlé kapitole, legislativní základ pro volbu prezidenta republiky se nachází v Ústavě. Ta ovšem ve svém článku 58 uvádí, že další podmínky výkonu volebního práva, podrobnosti navrhování kandidátů, vyhlášení a provádění volby a vyhlášení jejího výsledku stanoví zákon.⁷³ Tímto zákonem se myslí zákon č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky ze dne 18. července 2012.

5.1. Obecná ustanovení

V úvodu tohoto zákona se nalézá úprava obecných ustanovení, které zahrnují dobu a místo hlasování, vyhlášení volby, volební obvody, právo volit a překážky v právu být volen.

Co tento zákon upravuje je shodné s tím, co uvádí článek 58 Ústavy, tudíž to nebudu znovu uvádět a konkrétněji se zaměřím na obsah tohoto zákona.

Samotné hlasování při volbě prezidenta na území České republiky probíhá ve stálých volebních okrscích a samostatných volebních okrscích vytvořených podle § 26 zákona č. 491/2001 Sb. o volbách do zastupitelstev obcí. Pokud volba probíhá mimo území České republiky, přichází na řadu zvláštní volební okrsky vytvořené na základě § 3 odst. 2 zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky.

Volba prezidenta probíhá dle dikce zákona ve dvou dnech. Těmito dny jsou pátek, kdy se hlasování koná od 14.00 hodin do 22.00 hodin a sobota, kdy se volí od 8.00 hodin do 14.00 hodin. Tyto podmínky platí pro hlasování, které se koná na území České republiky. Co se týče hlasování konané mimo území republiky, zákon stanovuje tyto lhůty samostatně. Jako hlasovací dny jsou označeny čtvrtek a pátek od 14.00 do 21.00 hodin, pokud jde o místa, v nichž čas shodně označený nastává oproti České republice o více jak 4 hodiny později. Pátek a sobota v místech, kde čas shodně označený nastává oproti České republice o nejvýše 2 hodiny později v časech od 14.00 do 22.00 a 8.00 až 12.00 hodin. A posledním odlišným hlasovacím časem je pátek a sobota od 14.00 do 22.00 a od 8.00 do 22.00 hodin, a to v případech neuvedených v předešlých dvou.

Dnem volby prezidenta je podle tohoto zákona označen první den volby, konané na území České republiky.

⁷³ Čl. 58 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

Volba prezidenta se vyhláší uveřejněním rozhodnutí o vyhlášení volby prezidenta ve sbírce zákonů, které vykonává předseda Senátu. Zároveň se za den vyhlášení bere den, kdy byla rozeslána částka Sbírký zákonů obsahujících toto rozhodnutí. Volba musí být vyhlášena tak, aby se případné druhé kolo volby konalo nejpozději 30 dnů před uplynutím volebního období stávajícího prezidenta.

Nyní se dostávám k aktivní legitimaci. Voličem je státní občan České republiky, který dosáhl věku 18 let a to byt i druhé den volby. To samé platí i pro případné druhé kolo voleb pro voliče, který ještě v právním kole aktivní legitimaci neměl. Samozřejmě jsou zde i další dvě omezení a to zákonem stanovené omezení osobní svobody z důvodu ochrany zdraví lidí a zbavení způsobilosti k právním úkonům.

Co se týče omezení pasivní legitimace, tak je uvedena jedna překážka, a to zbavení způsobilosti k právním úkonům.⁷⁴

5.2. Volební orgány

Jako volební orgány zákon označuje Státní volební komise, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zahraničních věcí, Český statistický úřad, krajský úřad v hlavním městě Praze Magistrát hlavního města Prahy, pověřený obecní úřad, v hlavním městě Praze a ve městech Brno, Ostrava a Plzeň úřad městské části nebo městského obvodu s více než 10 stálými volebními okrsky, jinak magistrát tohoto města, obecní úřad, úřad městyse, městský úřad, magistrát územně nečleněného statutárního města, úřad městské části nebo městského obvodu územně členěného statutárního města, úřad městské části hlavního města Prahy a pro vojenské újezdy újezdní úřad, starostu obce, městyse, města, primátora statutárního města, které není územně členěno, a v územně členěném statutárním městě starostu městské části nebo městského obvodu, v hlavním městě Praze starostu městské části, a přednostu vojenského újezdu, tajemníka pověřeného obecního úřadu, ředitele krajského úřadu a ředitele Magistrátu hlavního města Prahy, zastupitelský úřad a konzulární úřad České republiky, s výjimkou konzulárního úřadu vedeného honorárním konzulárním úředníkem, okrskovou volební komisy a zvláštní okrskovou volební komisi.

⁷⁴ §1 - §5 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

5.2.1. Státní volební komise

Státní volební komise je stálým volebním orgánem vytvořeným zákonem č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů. Jejími úkoly jsou koordinovat přípravu, organizaci, průběh a provedení volby, dohlížet na zabezpečení úkonů nezbytných pro organizačně technické provádění volby. Dále losuje čísla, kterými budou označeny volební lístky a následně vydává povolení k přítomnosti dalších osob při sčítání hlasů okrskovou volební komisí. Po sečtení a vyhodnocení voleb na konci vyhláší celkový výsledek volby ve Sbírce zákonů a předává celkový výsledek předsedovi Senátu, popřípadě pokud není tato funkce obsazena, tak předsedovi poslanecké sněmovny.

5.2.2. Ministerstvo vnitra

Dalším volebním orgánem je Ministerstvo vnitra, které je zároveň ústředním správním úřadem pro volbu prezidenta. Ministerstvo vnitra sjednocuje a kontroluje organizační a technickou přípravu, průběh a provedení volby prezidenta. Dále registruje kandidátní listiny, které neprodleně předává Českému statistickému úřadu k založení registru kandidátů a zároveň o registraci těchto listin informuje Státní volební komisi. Prostřednictvím krajských úřadů informuje starosty o tom, kdo má právo delegovat členy a náhradníky do okrskové volební komise, zajišťuje tisk volebních lístků, na svých internetových stránkách zveřejňuje informace o podmínkách a způsobu hlasování, řeší stížnosti ohledně volby prezidenta na úrovni kraje a hlavního města Prahy týkající se organizačních a technických věcí poté, co se stěžovatel neúspěšně domáhal nápravy u krajského úřadu, plní úkoly při odstraňování duplicit mezi zvláštními a stálými seznamy voličů a archivuje volební dokumentaci.

Pro registraci kandidátních listin používá údaje ze základního registru obyvatel a údaje z evidence obyvatel. Údaji, které se v tomto případě používají, jsou příjmení, jméno, adresa místa pobytu, datum narození, v případě více státních občanství také i to a údaje o zbavení způsobilosti k právním úkonům.⁷⁵

5.2.3. Ministerstvo zahraničních věcí

Tento volební orgán dle zákona plní úkoly spojené s volbou prezidenta vykonávanou mimo území České republiky. A to tak, že organizačně a technicky

⁷⁵ § 8 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

zajišťuje přípravu, průběh a provedení volby prezidenta mimo území České republiky. Většinu těchto úkolů vykonává ve spolupráci s Českým statistickým úřadem. Například uvedu: předává zvláštní seznamy voličů vedené zastupitelskými úřady Ministerstvu vnitra, ve spolupráci s Českým statistickým úřadem zajišťuje vytvoření jednotného systému elektronických komunikací pro přenos dat mezi zastupitelskými úřady a Ministerstvem zahraničních věcí, předává Českému statistickému úřadu podklady pro založení a aktualizaci seznamů zvláštních volebních okrsků, ve spolupráci s Českým statistickým úřadem zajišťuje podmínky pro provoz pracoviště Českého statistického úřadu u Ministerstva zahraničních věcí, předává zvláštní okrskové volební komisi písemný doklad převzatý od Českého statistického úřadu osvědčující, že výsledky ze zvláštního volebního okrsku byly do dalšího zpracování převzaty bezchybně a po zjištění celkového výsledku volby prezidenta předává Ministerstvu vnitra volební dokumentaci zaslanou zastupitelskými úřady.⁷⁶

5.2.4. Český statistický úřad

Český statistický úřad vypracovává závazný systém zjišťování a zpracování výsledku volby a zajistí vyhotovení programového vybavení pro účely zpracování a poskytování jejího výsledku. V souvislosti s tím řeší stížnosti na funkci technických zařízení a příslušného programového vybavení. Dále zpracování výsledku volby prezidenta ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí, Ministerstvem vnitra, krajskými úřady, pověřenými obecními úřady a obecními úřady. V návaznosti na předchozí činnost také pro jednotlivá pracoviště zabezpečuje zaměstnance a provádí jejich školení a vyškoleným zaměstnancům vydává pověření. Toto školení probíhá i u členů okrskových volebních komisí ve spolupráci s krajskými úřady a pověřenými obecními úřady.

Velmi důležitou funkcí tohoto orgánu je vyhotovení registru kandidátů pro volbu poté, co byla kandidátní listina zaregistrována Ministerstvem vnitra. Okrskovým volebním komisím a přes Ministerstvo zahraničních věcí také okrskovým volebním komisím vydává písemný doklad o bezchybném zpracování výsledků z volebního okrsku.

Konkrétně jsou zde stanoveny také práva zaměstnance Českého statistického úřadu. Ten se smí zdržovat v místnosti, kde okrsková volební komise sčítá hlasy, je oprávněn

⁷⁶ § 9 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

převzít stejnopis o zápisu průběhu a výsledku hlasování, stanovit lhůtu k odstranění případných chyb a předání nového stejnopisu, zajistit převzetí výsledků hlasování za územně příslušné volební okrsky a zvláštní volební okrsky a nakonec samozřejmě zajistit zpracování výsledku prezidentských voleb.⁷⁷

5.2.5. Krajský úřad

Krajský úřad zajišťuje organizaci a průběh volby na svém území kraje. Řeší stížnosti týkající se organizačně technického zabezpečení volby, pokud se stěžovatel nedomohl nápravy u obecního úřadu na úrovni obce, města, městyse, městského obvodu nebo městské části, městské části hlavního města Prahy a vojenského újezdu spadající pod území tohoto kraje. Zároveň provádí kontrolu nad průběhem hlasování a následujícím sčítáním hlasů. Krajský úřad je oprávněn projednávat přestupky a jiné správní delikty, které se týkají volební kampaně a ukládá za ně pokuty podle zákona o volbě prezidenta.⁷⁸

5.2.6. Pověřený obecní úřad

Tento volební orgán má za úkol zajistit místnosti a pomocné prostředky pro pracoviště Českého statistického úřadu při přejímce, kontrole a zpracování zápisů o průběhu výsledku hlasování, které směřují od okrskových volebních komisí. Zajišťuje školení určených členů okrskových volebních komisí ohledně hlavních zásad hlasování. Dále se podílí na distribuci volebních materiálů, kontroluje průběh hlasování a sčítání hlasů okrskovými volebními komisemi a archivuje volební dokumentaci.⁷⁹

5.2.7. Obecní úřad

V tomto případě je to velmi podobné s předchozím, takže zde zmíníme pouze důležité a odlišné úkoly, které tento orgán plní mimo výš zmíněných.

Obecní úřad vede zvláštní seznam voličů a vydává voličský průkaz. O obou institutech se zmíníme dále. Řeší stížnosti ohledně organizačně technického zabezpečení volby v obci a volebním okrsku. Okrskovým volebním komisím předává výpisy ze stálého seznamu voličů a zvláštního seznamu voličů.⁸⁰

⁷⁷ § 10 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁸ § 11 tamtéž

⁷⁹ § 12 tamtéž

⁸⁰ § 13 tamtéž

5.2.8. Starosta

Zajišťuje informovanost voličů o místě a době konání prezidentské volby v obci a zároveň distribuci hlasovacích lístků voličům. V souvislosti s okrskovou volební komisí stanoví vzhledem k počtu voličů ve volebním okrsku minimální počet jejích členů, a to ve lhůtě 60 dnů přede dnem volby tak, že počet členů musí být nejméně 5 s výjimkou volebních okrsků, které mají do 300 voličů. Tam může být komise čtyřčlenná. Jako další svolává první zasedání okrskové volební komise, které se musí konat nejpozději 21 dnů přede dnem volby a jmenuje či odvolává zapisovatele okrskové volební komise. Na neobsazená místa v okrskové volební komisí jmenuje další členy. Do 45 dnů přede dnem volby musí zveřejnit na úřední desce počet volebních okrsků a jejich sídlo.⁸¹

5.2.9. Tajemník pověřeného obecního úřadu a ředitel krajského úřadu

Ve funkci tajemníka pověřeného obecního úřadu je osoba povinna zabezpečit úkoly dle zákona o volbě prezidenta, pokud nejsou splněny ve stanovené době nebo pokud není stanoveno veřejnoprávní smlouvou nebo rozhodnutím krajského úřadu jinak. Stejná situace nastává v případě ředitele krajského úřadu a tajemníka magistrátu v případě městské části nebo městského obvodu Brna, Ostravy a Plzně.⁸²

5.2.10. Zastupitelský úřad

Zastupitelský úřad zajišťuje v rámci svého územního obvodu několik věcí, které jsou spojeny s volbou prezidenta mimo území České republiky. Samozřejmě organizačně a technicky zajistí přípravu a průběh volby, vede zvláštní seznam voličů, vydává voličské průkazy, informuje místní voliče o konání voleb, o času a místě a možnosti zápisu do zvláštního seznamu voličů. Pro zvláštní okrskovou volební komisí zajistí místnost, pomocné prostředky a potřebné pracovní síly, provádí školení jejích členů a v neposlední řadě tiskne hlasovací lístky nebo zajistí jejich vytištění.⁸³

5.2.11. Okrsková volební komise

Již několikrát zmiňovaná okrsková volební komise je volebním orgánem, který dbá o pořádek ve volební místnosti, zajišťuje hlasování a dozírá na jeho průběh, sčítá hlasy

⁸¹ § 14 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁸² § 15 tamtéž

⁸³ § 16 tamtéž

a vyhotovuje zápis o průběhu a výsledku hlasování a na závěr odevzdá volební dokumentaci do úschovy obecnímu úřadu.

Okrsková komise je usnášeníschopná, pokud je přítomna nadpoloviční většina všech jejích členů s právem hlasovat. K přijetí usnesení stačí, hlasuje-li pro ně nadpoloviční většina přítomných členů s právem hlasovat.

Na své první schůzi, kterou jak již bylo výše řečeno, svolává starosta, se vylosuje předseda a místopředseda. V nepřítomnosti předsedy ho zastupuje místopředseda.

Členství v komisi je stanoveno několika podmínkami. Členem může být pouze občan, který dosáhl v den složení slibu věku 18 let, u kterého nenastala překážka volit, zmíněná již dříve a který není kandidátem na prezidenta republiky. Další podmínky delegování členů jsou poměrně striktně dány, proto si je dovolím ocitovat. *„Delegovat nejpozději 30 dnů přede dnem volby prezidenta jednoho člena a jednoho náhradníka do okrskové volební komise může občan, který je oprávněn navrhnout kandidáta na funkci prezidenta republiky a jím podaná kandidátní listina byla zaregistrována, politická strana, politické hnutí nebo koalice, která má zastoupení v Poslanecké sněmovně nebo Senátu, anebo politická strana, politické hnutí nebo koalice, která nemá zastoupení v Parlamentu České republiky a v posledních volbách získala alespoň jeden mandát v územně příslušném zastupitelstvu kraje.“*⁸⁴ Seznam členů uvedený v tomto odstavci musí být doručen starostovi buď osobně v listinné podobě nebo elektronicky s uznávaným elektronickým podpisem nebo prostřednictvím datové schránky. Pokud není dosaženo tímto způsobem nejnižšího počtu členů, jmenuje na neobsazená místa členy starosta.

Členství vzniká složením slibu, který zní: *„Slibuji na svou čest, že budu svědomitě a nestranně vykonávat svoji funkci a budu se při tom řídit Ústavou, zákony a jinými právními předpisy České republiky.“* Slib se skládá na prvním zasedání komise, kde ho ještě stvrdí podpisem. Jestliže se delegovaný člen nedostaví ke složení slibu bez omluvy, povolá starosta náhradníka.

Členství v komisi končí dnem ukončení činnosti komise, úmrtím člena komise, písemným vzdáním se funkce do rukou předsedy komise, odvoláním z funkce tím, kdo člena delegoval, pozbytím státního občanství České republiky, nastane-li překážka v právu volit, nevykonává-li člen komise svoji funkci a je u voleb nepřítomen více jak

⁸⁴ §18 odst. 2 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

3 hodiny. V případě, kdy zaniklo členství člena komise, povolá předseda komise náhradníka.

Mezi členy okrskové volební komise je zařazen jeden člen, jehož hlas se při hlasování do počtu členů komise nezapočítává. Jeho hlas je totiž hlasem poradním. Tímto členem je zapisovatel okrskové volební komise. Jmenuje jej starosta 20 dnů před prvním zasedáním komise. Zapisovatel skládá totožný slib, jaký skládají jiní členové komise.⁸⁵

5.2.12. Zvláštní okrsková volební komise

Tento orgán přichází v úvahu ve spojitosti s volbou prezidenta mimo území České republiky. Vedoucí zastupitelského úřadu jmenuje předsedu a další členy volební komise a to nejdéle 30 dnů před konáním volby prezidenta. Pro členství v komisi platí stejné podmínky jako pro členství v okrskové volební komisi s jednou navíc a to, že člen ovládá český jazyk. I zde je stanoven zapisovatel, který je jmenován taktéž vedoucím zastupitelského úřadu nejdéle 18 dnů před volbou prezidenta. Počet členů komise je stanoven na minimálně 3 včetně zapisovatele.

První zasedání delegované komise se koná nejdéle 21 dnů přede dnem volby prezidenta. Členové komise skládají stejně jako v předchozím případě slib za stejných podmínek s tím rozdílem, že postavení starosty zde má vedoucí zastupitelského úřadu.

Tento volební orgán má za úkol zajišťovat a dozírat na hlasování a dbát o pořádek ve volební místnosti. Sečítá hlasy a vyhotovuje zápis o průběhu a výsledku voleb a nakonec odevzdá volební dokumentaci zastupitelskému úřadu, který ji zašle Ministerstvu zahraničních věcí.⁸⁶

5.3. Kandidátní listina

Kandidátní listina je jednou z nejdůležitějších věcí, které souvisí s volbou prezidenta. Důvodem je to, že pokud není zaregistrována Ministerstvem vnitra, nemůže být kandidát připuštěn k volbě.

5.3.1. Podání kandidátní listiny

Pro podání kandidátní listiny jsou zákonem taxativně stanoveny kritéria, že kandidátní listinu smí podat nejméně 20 poslanců, 10 senátorů, anebo občan, který

⁸⁵ § 17 - § 19 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁶ § 20 tamtéž

dosáhl věku 18 let, jehož návrh bude podpořen nejméně 50 000 občany oprávněných volit. Navrhující poslanci, senátoři nebo občan mohou podat jednu kandidátní listinu, kdy kandidát může být uveden jen na jedné z nich. Den kdy byla kandidátní listina podána, je zároveň dnem, kdy je zahájeno řízení o registraci kandidátní listiny. Tato listina se podává nejpozději 66 dnů přede dnem volby prezidentu Ministerstvu vnitra.

Institutem s tím souvisejícím je zmocněnec. Zmocněnec je fyzická osoba, která dosáhla 18 let věku a je za zmocněnce označena na kandidátní listině. Platí zde také omezení v podobě osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům a samotného kandidáta na prezidenta republiky. Prostřednictvím zmocněnce konají úkony poslanci, senátoři i navrhující občan. Ten však může dané úkony činit i sám. Zmocněnec je vyrozumíván o přijetí kandidátní listiny Ministerstvem vnitra a také je vyrozumíván o zahájení řízení o její registraci. Zmocněnec může být odvolán všemi třemi skupinami, za které činí úkony nebo se ho může vzdát. Zmocnění zaniká doručením odvolání nebo vzdání se Ministerstvu vnitra.⁸⁷

5.3.2. Volební výbor

Kandidát na funkci prezidenta republiky je povinen v den kdy je podána kandidátní listina zřídit volební výbor. Tento výbor má nejméně 3 a nevíše 5 členů. Členové volebního výboru odpovídají za financování volební kampaně a zároveň odpovídají společně a nerozdílně za závazky volebního výboru. Navenek výbor zastupuje jeho pověřený člen.

Členem může být osoba, která dosáhla věku 18 let a je tak uvedena na kandidátní listině. Členství osoba stvrzuje podpisem. Je zde samozřejmě omezení v podobě osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům a kandidáta na funkci prezidenta.

Členství zaniká odvoláním nebo vzdáním se funkce doručením odvolání nebo vzdání se členství Ministerstvu vnitra. Pokud ovšem by počet členů klesl pod hranici 3 členů, pak funkce člena zaniká až zvolením nového člena na jeho místo.⁸⁸

5.3.3. Volební účet

Pokud je zaregistrována kandidátní listina, musí kandidát na funkci prezidenta zřídit účet sloužící k financování volební kampaně. Tento účet musí být vedený u banky se sídlem v České republice nebo vykonávající bankovní služby na tomto území. Na

⁸⁷ § 21 - § 22 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁸ § 23 tamtéž

volební účet musí být převedeny všechny finanční prostředky, které byly vybrány za účelem financování volební kampaně.

Do 5 dnů ode dne registrace musí volební výbor zveřejnit a zaslat Ministerstvu vnitra údaje o finančních prostředcích nacházejícím se na volebním účtu spolu s přehledem o původu těchto peněz. S prostředky na účtu nelze nakládat po dobu řízení ve věci porušení financování kampaně, nejméně však po dobu 120 dnů ode dne vyhlášení výsledků volby.

Část nevyužitých prostředků se odvede do státního rozpočtu. Následně se veškeré nevyužité finanční prostředky využijí na sociální, zdravotní, sportovní, ekologický, kulturní nebo jiný prospěšný účel, který stanoví kandidát. Poté se může volební účet zrušit.⁸⁹

5.3.4. Náležitosti kandidátní listiny

Tato část zákona je podrobně probírána v judikatuře Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu, ke které se dostanu níže.

Kandidátní listina musí obsahovat jméno a příjmení kandidáta, jeho pohlaví, věk, zaměstnání, povolání, případný akademický nebo jiný titul a jeho trvalý pobyt. Následně zde musí být uvedena příslušnost kandidáta k politické straně nebo hnutí, popřípadě, že kandidát není ničeho takového členem. V souvislosti s navrhováním kandidáta jsou zde uvedena jména navrhuječích poslanců, senátorů, navrhuječího občana a jejich podpisy. Jak již bylo zmíněno výše, na kandidátní listině je nutné uvést zmocněnce s jeho jménem, datem narození, příjmením, trvalým pobytem, případně adresou pro doručování a jeho podpis. Co se týče volebního výboru, je nutné uvést jména, příjmení, data narození a trvalé pobyty jeho členů.

Ke kandidátní listině se přikládá vlastnoručně podepsané prohlášení kandidáta, kde souhlasí se svou kandidaturou a s právy a povinnostmi z ní vyplývající a potvrzení ke zřízení volebního účtu. Pokud podává kandidátní listinu občan, připojí ještě petici podepsanou alespoň 50 000 občany oprávněných volit prezidenta. Každý kdo tuto petici podepisuje, uvede své jméno, příjmení, datum narození, trvalý pobyt a připojí svůj podpis. Pokud nebude některý z výše požadovaných údajů zapsán v petici, nemůže být započítán do celkového počtu. Po předání kandidátní listiny ministerstvu vnitra se ověří správnost uvedených údajů na 8 500 náhodně vybraných občanů, a pokud zjistí, že jsou

⁸⁹ § 24 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

tyto údaje nesprávné u méně než 3 % občanů, nezapočítávají se tito občané do celkového počtu. Následně provede ministerstvo kontrolu dalšího vzorku občanů a zjistí-li, že vzorek vykazuje chybovost u méně než 3 % občanů, pak do celkového počtu nezapočítá občany ani z jednoho vzorku. Po tom, co Ministerstvo vnitra zjistí, že i druhý vzorek vykazuje chybovost u 3 % nebo více občanů, odečte od celkového počtu občanů počet, který odpovídá procentuální chybovosti v obou kontrolních vzorcích.⁹⁰

5.3.5. Registrace kandidátní listiny

Jako hlavní orgán při registraci kandidátních listin je určitě Ministerstvo vnitra. Tomu se totiž kandidátní listina podává k zaregistrování. Ministerstvo ve lhůtě od 66 do 60 dnů přede dnem volby přezkoumá jemu podané kandidátní listiny. Pokud kandidátní listina neobsahuje náležitosti zmíněné již výše nebo obsahuje nesprávné údaje, je ministerstvo povinno nejpozději 58 dnů před dnem volby vyzvat zmocněnce, aby do 50 dnů před dnem volby vady odstranil.

Ve lhůtě 49 dnů před volbou prezidenta ministerstvo rozhodne o registraci kandidátní listiny nebo o odmítnutí z důvodů nesprávnosti podání, nesplnění náležitostí nebo nepřiložení potřebných dokumentů. Rozhodnutí o registraci či odmítnutí musí obsahovat výrok, odůvodnění a poučení o opravném prostředku. Rozhodnutí také musí obsahovat označení Ministerstva vnitra, navrhujeících poslanců senátorů nebo navrhujeícího občana, číslo jednací, datum vyhotovení, jméno, příjmením funkci a podpis úřední osoby oprávněné dle vnitřních předpisů ministerstva toto rozhodnutí vydat a otisk úředního razítka. Registrace kandidátní listiny je podmínkou pro vytištění hlasovacích lístků.

V případě podání nebo registrace pouze jedné kandidátní listiny se koná nová volba prezidenta. O tomto vyrozumí Ministerstvo vnitra předsedu Senátu, není-li jeho, tak předsedu Poslanecké sněmovny.⁹¹

5.3.6. Zánik kandidatury

Kandidát se může vzdát své kandidatury do 24 hodin před volbou prezidenta osobně u Ministerstva vnitra nebo doručením prohlášení v listinné podobě úředně ověřeným podpisem tamtéž, které nelze vzít zpět. Informaci o ztrátě volitelnosti kandidáta

⁹⁰ § 25 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁹¹ § 26 tamtéž

doručuje Ministerstvu vnitra zmocněnec. K tomu příslušné volební orgány zajistí informovanost voličů o tom, že k hlasům podporujícím daného kandidáta se nepřihlíží.⁹²

5.3.7. Hlasovací lístek

Státní volební komise vylosuje čísla, která označují hlasovací lístky pro volbu prezidenta. Pokud ovšem probíhá soudní přezkum podle tohoto zákona, vylosují se tato čísla až poté, co nabude právní moci rozhodnutí ve věcech týkajících se registrace kandidátní listiny.

Tisk těchto hlasovacích lístků zajišťuje Ministerstvo vnitra. Každý kandidát je uveden na samostatném hlasovacím lístku, na kterém je vyznačeno již výše zmíněné číslo. Dále lístek obsahuje jméno, příjmení, pohlaví, věk ke druhému dni volby prezidenta, zaměstnání, povolání, trvalé bydliště, příslušnost k politické straně, popřípadě akademický nebo jiný titul. Samozřejmě je zde uvedeno, jestli byl navržen senátory, poslanci nebo občanem.

K tomu příslušné volební orgány zajistí, aby se hlasovací lístky dostali nejpozději 3 dny před konáním volby všem voličům a v den volby také všem okrskovým volebním komisím. Jednou odlišností je zde to, že pokud probíhá volba prostřednictvím zvláštních okrskových komisí, tak volič dostává hlasovací lístky až ve volební místnosti. Pokud se na lístcích vyskytnou tiskové chyby, tak Ministerstvo vnitra zajistí, aby o tom byli voliči informováni.⁹³

5.4. Hlasování

Hlasování samotné probíhá ve volebních místnostech na principu rovných, přímých a tajných voleb.

5.4.1. Seznamy voličů

Pro účely voleb jsou voliči vedeny v seznamech voličů. Existuje stálý seznam voličů vedený obecním úřadem, zvláštní seznam voličů vedený zastupitelským úřadem a zvláštní seznam voličů vedený obecním úřadem na území České republiky, v nichž každý volič je uveden pouze v jednom z nich.

Zvláštní seznam voličů vede obecní úřad pro voliče, kteří nejsou přihlášeny v jeho územním obvodu k trvalému pobytu nebo nemůže volit v okrsku, ve kterém je zapsán

⁹² § 27 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁹³ § 28 tamtéž

a je umístěn ve zdravotnickém, sociálním, školském nebo obdobném zařízení v obci nebo je ve výkonu vazby, zabezpečovací detence anebo výkonu trestu odnětí svobody.

Voliči jsou do tohoto seznamu zapsáni na základě údajů osoby stojící v čele některého z výše jmenovaných ústavů, která ve spolupráci s obecním úřadem vedoucím zvláštní seznam, předá potvrzení obecnímu úřadu v obci, kde má tento volič trvalý pobyt o tom, že tento volič byl zapsán do zvláštního seznamu. Kromě jiných již několikrát zmíněných údajů se do zvláštního seznamu zapisuje ještě důvod, proč byl volič do tohoto seznamu zapsán a číslo volebního okrsku, ve kterém bude volit.⁹⁴

5.4.2. Voličský průkaz

V případě, že volič nebude volit ve volebním okrsku, v jehož stálém, případně zvláštním seznamu je veden, může požádat ode dne vyhlášení volby prezidenta k tomu příslušný obecní úřad nebo zastupitelský úřad o vydání voličského průkazu. Žádost může podat osobně, v listinné podobě opatřené úředně ověřeným podpisem voliče, v elektronické podobě podepsané uznávaným elektronickým podpisem nebo prostřednictvím datové schránky. Žádost musí doručit nejpozději 7 dní přede dnem volby. Žádost obsahuje jméno, příjmení, datum narození, trvalý pobyt a způsob, jakým chce volič, aby mu byl voličský průkaz doručen. Vydání voličského průkazu se poznamená do stálého a zvláštního seznamu voličů.⁹⁵

5.4.3. Volební kampaň

Jak uvádí zákon, jedná se o jakoukoliv akci nebo činnost směřující k podpoře kandidáta na prezidenta, za kterou se poskytuje úplata. Konkrétně se zákon zmiňuje o propagaci a volební agitaci, ke které došlo nejdříve v den vyhlášení volby prezidenta ve Sbírce zákonů nebo i předtím, pokud ovšem trvá i po vyhlášení volby. Volební kampaň musí být čestná a poctivá a zejména nesmí být o kandidátech zveřejňovány nepravdivé informace. Propagace šířená medií musí obsahovat informaci o jejich zadavateli a zpracovateli. Kandidátům na prezidenta musí být poskytnut určitý prostor a čas ve vysílacím čase prostřednictvím České televize a Českého rozhlasu. Konkrétněji zákon uvádí v době od 16 dnů do 48 hodin před zahájením volby prezidenta, a to 5 hodin v České televizi a 5 hodin v Českém rozhlasu. Pokud má proběhnout druhé kolo

⁹⁴ § 29 - § 32 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁵ § 33 tamtéž

voleb, tak zákon stanoví hodinový prostor v médiích výše zmíněných, v době od 4 dní do 48 hodin před zahájením druhého kola voleb.

V rozmezí od 3 dnů přede dnem volby a končící ukončením volby nesmějí být zveřejňovány výsledky předvolebních nebo volebních průzkumů. V souvislosti s výše zmíněnou propagací a agitací jednotlivých kandidátů na funkci prezidenta není možné ve dnech, kdy se koná volba, aby byly umístěny jakékoliv propagační materiály směřující k podpoře nějakého kandidáta ve volební místnosti nebo v jejím bezprostředním okolí.⁹⁶

5.4.4. Financování volební kampaně

Za účetní jednotku ve smyslu vedení účetnictví, podle zákona upravujícího účetnictví ve volební kampani se považuje volební výbor. Členové volebního výboru pověří vedením účetnictví jednoho ze členů. Financováním volební kampaně se v zásadě myslí veškeré příjmy a výdaje na volební kampaň.

Výdaji se tedy myslí souhrn veškerých finančních prostředků nebo věci ocenitelných penězi, které jsou využity na úhradu nákladů volební kampaně. Výdaje nesmí přesáhnout 40 000 000 Kč včetně daně z přidané hodnoty, pokud se účastní prvního kola volby a 50 000 000 Kč pokud se kandidát účastní i druhého kola volby. Do této částky se započítávají i částky, které se kandidát zavázal uhradit nebo se za něj zavázal uhradit někdo jiný.

Volební výbor má povinnost do 60 dnů ode dne vyhlášení výsledků voleb zveřejnit veškeré účetnictví týkající se volební kampaně a zaslat je mandátovému a imunitnímu výboru Senátu. Dalším úkolem volebního výboru ohledně financování volební kampaně je, že musí do 15 dnů ode dne vyhlášení výsledků volby zveřejnit a zaslat mandátovému a imunitnímu výboru Senátu informaci o využití zbylých finančních prostředků na volebním účtu na veřejně prospěšné účely.⁹⁷

5.4.5. Volební místnost

Ve volební místnosti musí být po dobu voleb volební schránka, přenosná volební schránka, dostatečný počet hlasovacích lístků, prázdných neprůhledných obálek, stejné velikosti, papíru i jakosti a barvy s otiskem úředního razítka obecního úřadu, psacími potřebami. Volební komise musí mít u sebe stálý seznam voličů, popřípadě zvláštní

⁹⁶ § 35 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁷ § 36 - § 38 tamtéž

seznam voličů. Pro dodržení zásady tajného hlasování musí být zajištěn zvláštní prostor, který je nějakým způsobem oddělen od zbytku hlasovací místnosti. Co se týče vnější volební místnosti, tak musí být vyvěšena státní vlajka a uvnitř velký státní znak. Ve volební místnosti musí být na viditelném místě umístěny vzorové hlasovací lístky a ostatní informace v souvislosti s volbou prezidenta. Pro volbu prezidenta ve zvláštním volebním okrsku platí shodné podmínky jako pro výše uvedenou.⁹⁸

5.4.6. Hlasování

Předseda okrskové a zvláštní volební komise před zahájením hlasování zkontroluje připravenost volební místnosti a poté, pokud je vše v pořádku prohlásí hlasování za zahájené.

Volič může volit pouze osobně, protože zastoupení je zde vyloučeno. Voliči chodí hlasovat v pořadí, v jakém došli do volební místnosti poté, co po příchodu prokáže svoji totožnost a občanství České republiky příslušným dokladem. Pokud nebude prokázána voličova totožnost, nebude připuštěn k volbě. Následně se volič zaznamená do stálého nebo zvláštního volebního seznamu a dostane prázdnou úřední obálku. Na jeho žádost dostane volič hlasovací lístky. Pokud volič volí na voličský průkaz, obdrží hlasovací lístky ve volební místnosti po odevzdání voličského průkazu volební komisi. V případě, že volič nebude zapsán ve výpisu ze stálého seznamu voličů a prokáže, že tam být uveden má, bude zapsán volební komisí.

Po obdržení materiálů potřebných k hlasování se volič odebere do prostoru k hlasování určených. Do obálky vloží hlasovací lístek jím vybraného kandidáta a vhodí jej do volební schránky. Pokud jsou zde překážky v podobě tělesného postižení, které nedovolují vybrat určený hlasovací lístek, je možnost, aby byla s takovou osobou přítomna v místě pro hlasování ještě jedna osoba mu pomáhající. Touto osobou nesmí být člen volební komise. Zákonem je upravena situace, že když by se volič neodebral do prostoru určených pro hlasování, tak mu není umožněno hlasování. Je zde možnost, aby volič požádal ze závažných důvodů o hlasování mimo volební místnost. To se pak provádí pomocí dvou členů volební komise, která má u sebe přenosnou volební schránku, úřední obálku a hlasovací lístky. Při tomto způsobu hlasování musí být dodrženy zásady voleb.

⁹⁸ § 39 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

Po ukončení prvního dne volby prezidenta zabezpečí volební komise volební i přenosné schránky, tak aby nebylo možno z nich hlasy vyndat ani hlasy vložit dovnitř. Před zahájením druhého dne volby předseda komise ověří zabezpečení volebních schránek.

Nastanou-li okolnosti znemožňující pokračování v hlasování, může volební komise odročit zahájení hlasování nebo je přerušit. Nejdéle však o hodinu. V tomto případě platí stejné podmínky pro zabezpečení volebních schránek jako v předchozím případě. Důvody odročení nebo přerušování se poznamenají do zápisu o průběhu a výsledku hlasování.

V průběhu hlasování nebo sčítání hlasů může osoba k tomu pověřená provést kontrolu na místě, o které vyhotoví záznam, jež je součástí volební dokumentace. Pokud kontrolující osoba zjistí nějaké nedostatky, může je odstranit předseda volební komise na místě nebo může být hlasování či sčítání hlasů přerušeno.

V průběhu hlasování nebo sčítání je možno zveřejňovat pouze informace o počtu voličů, kteří již hlasovali. Zbylé informace lze zveřejnit až po podepsání zápisu o průběhu hlasování.

Po uplynutí doby stanovené pro hlasování se uzavřou volební místnosti s jednou výjimkou, a to pokud voliči čekají ve volební místnosti nebo před ní. V tomto případě se uzavře až po odhlasování čekajících voličů.⁹⁹

5.5. Zjišťování výsledků volby prezidenta

Při sčítání hlasů volební komisí mohou být přítomny osoby k tomu pověřené podle zákona o volbě prezidenta.

Po ukončení hlasování zahájí volební komise sčítání hlasů a při tom předsedové volebních komisí zabezpečí zbylé nepoužité hlasovací lístky, úřední obálky a následně nechají otevřít volební schránky. Po otevření schránek vyloučí z celkového počtu volné hlasovací lístky vhozené bez obálky. Stejným postup se uplatňuje, pokud je přetržený, není na předepsaném tiskopise, je-li v obálce více hlasovacích lístků nebo v nějaké jiné úředně neoznačené obálce. Zároveň se vyznačí důvod, proč nemohl být hlas započítán. Volební komise zjistí počet úředních obálek a porovná je s výpisy ze seznamů voličů.

⁹⁹ § 40 - § 47 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

Úřední obálky komise otevře a rozdělí podle hlasů k jednotlivým kandidátům. Výsledný počet hlasů pro každého kandidáta je počet platných hlasů pro něj odevzdaných.¹⁰⁰

5.5.1. Zápis o průběhu hlasování ve volebním okrsku

Zápis o průběhu hlasování se vyhotovuje dvojmo. Zápis musí být podepsán členy komise. Musí v něm být uvedena identifikace volebního okrsku, doba počátku a ukončení hlasování, přerušení, odročení, celkový počet osob zapsaných v seznamu voličů, počet voličů, kterým byly vydány úřední obálky, počet odevzdaných úředních obálek, celkový počet platných hlasů a hlasů pro jednotlivé kandidáty a případné stížnosti a oznámení podané volební komisi.

Po vykonání výše zmíněných úkonů předá zápis předseda komise nebo pověřený člen první stejnopis Českému statistickému úřadu. V případě zvláštní okrskové volební komise se Českému statistickému úřadu zápis zašle v elektronické podobě prostřednictvím pracoviště u Ministerstva zahraničních věcí. V případě chyb v zápise budou tyto chyby odstraněny předsedou nebo pověřeným členem, je-li k tomu kompetentní nebo bude stanovena lhůta pro náhradní odevzdání. Po odeslání obdrží předseda nebo pověřený člen komise potvrzení, že byl zápis převzat do dalšího zpracování bezchybně. Pokud nebude zápis odeslán do 24 hodin po ukončení hlasování Českému statistickému úřadu, nebude tento okrsek započítáván do celkového počtu hlasů. Druhý stejnopis společně s další dokumentací ohledně proběhnuvšího hlasování, odevzdá okrsková volební komise do úschovy obecnímu úřadu a zvláštní okrsková volební komise zastupitelskému volebnímu úřadu, který ji odešle Ministerstvu zahraničních věcí.¹⁰¹

5.5.2. Celkový výsledek volby prezidenta

Celkový výsledek volby prezidenta zpracuje Český statistický úřad a zároveň vyhotoví zápis o výsledku volby. Tento zápis následně schválí Státní volební komise tím, že jej podepíše její členové. V zápise se uvede počet volebních okrsků celkem a těch, které předaly výsledky volby, počet zvláštních volebních okrsků a těch, které předaly výsledek volby, počet osob zapsaných v seznamech voličů, počet rozeslaných úředních obálek, počet odevzdaných a počet platných hlasů, pořadí kandidátů podle získaných hlasů a jméno a příjmení zvoleného kandidáta, popřípadě konstatování, že

¹⁰⁰ § 48 - § 50 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰¹ § 51 - § 52 tamtéž

žádný z kandidátů nedosáhl potřebného počtu hlasů. V případě zvolení je pak zvolen ten kandidát, který dosáhl nadpoloviční většinu z celkového počtu platných hlasů, které byly odevzdány.

Pokud nastane situace, že žádný kandidát nezíská potřebný počet hlasů, je vyhlášeno druhé kolo volby prezidenta, které se koná 14 dnů od začátku prvního kola ve stejném čase a místě. Podmínky postupu do druhého kola volby si dovolíme ocitovat. „*Do druhého kola volby prezidenta postupují 2 kandidáti, kteří obdrželi v prvním kole volby prezidenta nejvíce odevzdaných platných hlasů oprávněných voličů. Pokud se na prvním místě umístilo více kandidátů se stejným počtem odevzdaných platných hlasů oprávněných voličů, postupují do druhého kola všichni tito kandidáti pouze z prvního místa. Pokud dojde ke shodě v počtu odevzdaných platných hlasů oprávněných voličů u kandidátů, kteří se umístili na druhém místě, postupují do druhého kola volby prezidenta kandidát z prvního místa a všichni kandidáti z druhého místa.*“¹⁰²

V případě, že nastane situace, kdy některý z kandidátů postupivších do druhého kola pozbude volitelnosti nebo se kandidatury vzdá, postupuje do druhého kola volby ten kandidát, popřípadě kandidáti, kteří získali v prvním kole druhý nejvyšší počet hlasů. Pro druhé kolo volby prezidenta platí ustanovení zákona o volbě prezidenta přiměřeně jako u prvního kola.

Prezidentem republiky se stává kandidát, který získal nejvyšší počet platných hlasů. Postup při vyhlášení výsledků voleb je shodný v případě zvolení prezidenta v prvním kole volby.¹⁰³

5.5.3. Nová volba prezidenta

Nová volba prezidenta přichází v úvahu, pokud ke zvolení prezidenta nedošlo nebo pokud zvolený kandidát zemře před složením slibu, odmítne složit slib nebo složí slib s výhradou. Další možností je opakování volby prezidenta v případě opodstatněného návrhu na neplatnost volby prezidenta, který shledal za důvodný soud. Pokud soud rozhodne o opakování části volby prezidenta, pokračují volební orgány od té části volby, která je označena v rozhodnutí soudu. Takto určenou novou nebo opakovanou volbu prezidenta vyhlásí předseda Senátu nejdéle 10 dnů po dni, kdy k tomu nastal důvod výše zmíněný tak, aby se volba konala nejdéle 90 dní po vyhlášení.¹⁰⁴

¹⁰² § 56 odst. 2 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰³ § 53 - § 57 tamtéž

¹⁰⁴ § 59 tamtéž

5.5.4. Nároky členů volebních komisí a kandidátů

Každý člen okrskové volební komise má nárok na zvláštní odměnu za výkon své funkce. Ten člen, který je v pracovním nebo služebním poměru má nárok na pracovní volno v nezbytně nutném rozsahu a na náhradu mzdy. Členům, kteří nejsou v pracovním poměru, ale jsou osoby samostatně výdělečně činné, přísluší náhrada ušlého výdělku. Členství v okrskové volební komisi je označováno jako jiný úkon v obecném zájmu.

Z pohledu kandidáta na funkci prezidenta má tato osoba nárok na poskytnutí pracovního volna bez náhrady mzdy, a to v době od registrace kandidátní listiny do dne předcházejícímu volbě, popřípadě druhého kola volby.¹⁰⁵

5.6. Správní přestupky

Správního přestupku se dopustí ta fyzická osoba, která zveřejní v průběhu volby podle výše zmíněného ustanovení předvolební nebo volební průzkum. Za tento přestupek lze uložit pokutu do 30 000 Kč.

Správního deliktu se dopustí právnická nebo podnikající osoba tím, že jako provozovatel rozhlasového nebo televizního vysílání nebo vydavatel periodického tisku zveřejní volební nebo předvolební průzkumy v rozporu s výše zmíněnou úpravou. Za tento delikt lze uložit pokutu do 500 000 Kč. Právnická osoba neodpovídá za správní delikt, pokud se prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které je možno po ni požadovat, k zabránění porušení právní povinnosti. V případě, že se právnická osoba tohoto dopustí, vzhledem k výměře trestu se přihlédne ke způsobu spáchání a jeho následkům. Platí zde 3 měsíce subjektivní promlčecí lhůta a 3 roky objektivní promlčecí lhůta. Věcně příslušným k projednávání těchto správních deliktů je v prvním stupni krajský úřad v přenesené působnosti.¹⁰⁶

5.7. Soudní přezkum

Jako v jiných odvětvích i zde je zakotvena možnost soudního přezkumu v rámci volby prezidenta. Konkrétněji je upravena soudní ochrana ve věci registrace kandidátní listiny, přímo ve věci volby prezidenta a ve věci porušení pravidel při financování volební kampaně.

¹⁰⁵ § 60 - § 61 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁶ § 62 - § 64 tamtéž

Jak již bylo popsáno v kapitolách výše, podává kandidátní listinu k registraci buď skupina senátorů, poslanců nebo navrhuující občan Ministerstvu vnitra. Stejný okruh osob se může domáhat i ochrany u soudu, a to ve lhůtě dvou pracovních dnů od doručení rozhodnutí. Blíže je soudní ochrana uvedena v zákoně č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

Podat návrh na neplatnost volby mohou osoby jako v předchozím případě a k nim se ještě přidává každý občan zapsaný do stálého nebo zvláštního seznamu voličů. Takovýto návrh musí být podán nejpozději do 7 dnů po vyhlášení celkového výsledku volby prezidenta Státní volební komisí. Podat návrh lze za předpokladu, že se navrhovatel domnívá, že byla porušena ustanovení zákona takovým způsobem, který je schopen ovlivnit výsledek volby.

Třetí možností soudní ochrany je řízení ve věci porušení pravidel financování volební kampaně, kdy se tímto způsobem domáhá kandidát na funkci prezidenta republiky toho, aby soud rozhodl o porušení financování volební kampaně, způsobené porušením výše zmíněných podmínek týkajících se tohoto institutu. I zde je stanovena lhůta pro podání návrhu, a to 60 dní od zveřejnění vyúčtování volební kampaně nebo 60 dnů ode dne marného uplynutí lhůty pro jeho zveřejnění. V tomto případě je věcně příslušný konat řízení Městský soud v Praze. V ostatních dvou předchozích je pak věcně příslušný Nejvyšší správní soud.¹⁰⁷

5.8. Judikatura související s volbou prezidenta

Asi nejdůležitější osobou kandidáta, okolo které se zvedla vlna emocí jak na straně voličů, tak i co se týče oblasti judikatury je Tomio Okamura. Důvodem je to, že se domáhal u soudu ochrany, týkající se registrace kandidátní listiny, ale zároveň podal ústavní stížnost kvůli zákonu o volbě prezidenta a zákonu o změně ústavy s tím souvisejícím.

5.8.1. Judikatura Nejvyššího správního soudu

Tomio Okamuru navrhl na kandidáta do funkce prezidenta republiky jako navrhuující občan Stanislav Brunclík. Zmocněnec k tomuto návrhu připojil petici s 8 612 podpisovými archy, na kterých bylo 63 530 záznamů.

¹⁰⁷ § 65 - § 68 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

Ministerstvo vnitra vzhledem k § 26 odst. 2 písm. d) zákona o volbě prezidenta republiky odmítlo kandidátní listinu zaregistrovat. V návaznosti na § 25 odst. 4 zákona o volbě prezidenta, tj. pro nedostatek některého z požadovaných údajů nebo jeho neuvedení, ministerstvo nezapočítalo 1 564 občanů z daného počtu. Z důvodů chybovosti vzorku 19,353 % záznamů ministerstvo přistoupilo k druhému vzorku, v němž byla zjištěna chybovost 22,953 % záznamů. Z toho důvodu ministerstvo odečetlo z počtu 61 966 občanů uvedených na arších počet, který procentuálně odpovídá součtu chybovosti v obou vzorcích. Výsledkem tak byl počet 35 751 občanů, tedy počtu nižším, než zákonem požadovaných 50 000. S ohledem na výše zmíněné byla využita možnost Tomiem Okamura na soudní ochranu při registraci kandidátní listiny u Nejvyššího správního soudu.

Tomio Okamura jako navrhovatel zde namítá protiústavnost lhůty pro podání návrhu u soudu, jelikož zvláštní lhůta stanovená dvěma dny je nepřiměřeně dlouhá oproti obecné lhůtě dvou měsíců, upravené v § 72 soudního řádu správního. Dále brojil proti důvodům odmítnutí kandidátní listiny s tím, že Ministerstvu vnitra vytýká nevhodnou a matematicky nesprávnou metodiku zpracování náhodných vzorků, které vedlo k celkovému zkreslení počtu platných hlasů. Zároveň upozorňoval na nesprávný postup ministerstva týkající se výpočtů chybovosti, protože bylo použito sečtení chybovosti vzorků, namísto zprůměrování. Jako další upozorňoval navrhovatel na několik možností výkladu § 25 odst. 5 a 6 zákona o volbě prezidenta republiky.

Druhým okruhem námitek se navrhovatel dotýkal samotného vyřazování petentů z důvodu chyby v adrese s tím, že tento údaj má vzhledem k zákonu č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel má nicotný charakter. Poslední okruh námitek navrhovatel směřoval přímo směrem k zákonu o volbě prezidenta republiky s tím, že jej považuje za nesrozumitelný a protiústavní. Zároveň se také domnívá, že mu zákon o volbě prezidenta ukládá nesplnitelnou povinnost, protože kandidát na prezidenta nemůže nijak ověřit pravost údajů uvedených v petici ani zabránit uvedení nepravdivých údajů, ale také je na druhou stranu za ně odpovědný a může být potrestán vyloučením kandidatury. Jako poslední uvedl navrhovatel otázku protiústavnosti i ústavního zákona č 71/2012 Sb., kterým byla zavedena přímá volba prezidenta. S ohledem na to hodnotil množství potřebných podpisů jako omezující, s poukázáním na slovenskou nebo rakouskou úpravu.

Ministerstvo vnitra se vyjádřilo k námitce součtu chybovosti na místo zprůměrování s tím, že si na takovéto interpretaci zákona o volbě prezidenta stojí s ohledem na důvodovou zprávu a že i pokud by se chybovost vzorků zprůměrovala, stále by nedosáhla potřebného počtu 50 000 hlasů. Ke kontrole trvalého pobytu petentů se ministerstvo vyjádřilo tak, že akceptovalo i záznamy, kde údaje na petici odpovídaly údajům zkoumané osoby v evidenci obyvatel zpětně až do roku 2011. K námitce navrhovatele, že je to údaj zanedbatelný, ministerstvo reagovalo tak, že je to důležitý údaj pro odlišení jednotlivých osob a navíc je to údaj vyžadovaný zákonem.

Soud posoudil, že v dané věci, se lze dle § 89 odst. 2 soudního řádu správního domáhat vydání rozhodnutí o povinnosti správního orgánu registrovat kandidátní listinu, proto si takto soud vyložil zjevně nesprávný petit navrhovatele s tím, že soud nemá pravomoc sám ve věci rozhodnout, ale pouze vyslovit povinnost ministerstva registraci provést.

Co se týče ústavní úpravy počtu 50 000 občanů na petici, Nejvyšší správní soud tuto ústavní úpravu plně respektuje a v otázce interpretace tohoto ústavou i zákonem vyžadovaného počtu se soud zamýšlel nad 3 způsoby. Úprava stanovující povinnost ověřit správnost údajů u každého jednotlivého podpisu a současně ověřit jeho autenticitu, úprava stanovující povinnost kontroly správnosti údajů u všech občanů podepsaných na každé petici a úpravu, která s ohledem na procentuální chybovost údajů v relevantním vzorku dovozuje průměrnou chybovost celé petice. S ohledem na výše zmíněný počet 50 000 podpisů by se téměř znemožňovaly modely, ve kterých by se kontrolovala autenticita každého podpisu, jak je tomu například v případě navrhovatelem uváděné úpravy v Rakousku. Tím pádem považuje soud za správný výklad, pojatý do zákona o volbě prezidenta republiky. Dalším důvodem k vyvrácení námitek navrhovatele je, že pokud se dělá průměrná chybovost, tak není možno zjistit všechny duplicity, ale jen duplicity v rámci kontrolních vzorků. Tím tedy soud zhodnotil, že česká úprava zákona je jednou z možných cest, jak ověřit naplnění ústavního požadavku 50 000 podpisů.

V případě námítky nepřiměřeně krátké doby k domáhání se ochrany u soudu, je dle soudu ve skutečnosti nejméně pětidenní (tři dny ode dne vyvěšení plus dva dny počínaje třetím dnem od vyvěšení). Konkrétně v daném případě bylo rozhodnutí o odmítnutí kandidátní listiny vyvěšeno dne 23. 11. 2012 a lhůta stanovená zákonem uběhla až 28. 11. 2012.

V otázce pochybení na straně Ministerstva vnitra při sečtení chybovosti na místo zprůměrování soud konstatoval, že připouští výklad, který zaujalo ministerstvo. Zároveň však připouští i interpretaci navrhovatele, protože dle názoru soudu lépe odpovídá smyslu předmětného ustanovení. I po přepočítání s použitím metody zprůměrování ovšem navrhovatel nedosáhne požadovaného množství podpisů.

Jako poslední se navrhovatel domáhal toho, že zákon o volbě prezidenta a s tím související vyhláška ukládá nesplnitelnou povinnost. V žádném případě zde nelze dovozovat, že by stát delegoval na kandidáty výkon veřejné moci a proto nelze hovořit ani o její privatizaci. Pokud je zákonem podmíněn počet podpisů oprávněných voličů, neznamená to, že by to bylo výkonem veřejné moci přesto, že se řídí předpisy veřejného práva.

Ve věci protiústavnosti právní úpravy soud konstatuje, že se jedná o plné uvážení ústavodárce, se kterým moc soudní nemůže nijak polemizovat.

Soud shledal návrh jako nedůvodný. I přesto, že navrhovatel prokázal, že Ministerstvo vnitra pochybilo v použití sečtení chybovosti namísto zprůměrování, nemá toto na rozhodnutí ministerstva vliv. Návrh proto zamítl.¹⁰⁸

Při rozhodování v této věci dospěl soud k závěru nejmenším možným rozdílem 4:3. Jedním ze tří soudců, kteří spatřovali, že část úpravy volby prezidenta není v souladu s Ústavou a chtěli ji předat Ústavnímu soudu s návrhem na zrušení části prováděcího zákona, byl i předseda Nejvyššího správního soudu Josef Baxa. Kritizuje zejména nedostatečnou úpravu ověřování splnění podmínek pro přijetí kandidátní listiny podepsané 50 000 občany. *Pravidla pro kontrolu těchto podmínek nějaká jsou, ale jsou velmi nejednoznačná. V některých případech nejsou tyto procesy upraveny vůbec a postupuje se podle metodiky Ministerstva vnitra, která je k nalezení na stránkách ministerstva.*¹⁰⁹ Josef Baxa uvedl, že: „*Veřejná debata probíhá několik měsíců a dává za pravdu tomu, že ten zákon není optimální. Přitom zákon, podle něhož má být zvolen vrcholný ústavní činitel, by měl být vzor toho, jak má zákon vypadat.*“¹¹⁰ S tímto názorem se plně ztotožňuji a naprosto souhlasím. Zejména bylo v odlišných stanoviskách zmíněno znění § 25 a § 26 zákona o volbě prezidenta, které nejsou příliš

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího správního soudu Vol 11/2012-36

¹⁰⁹ Ihned, HN zprávy. Zákon o volbě prezidenta je nejasný a nesrozumitelný, říká předseda Nejvyššího správního soudu. Zprávy.ihned.cz [citováno 15. 2. 2014]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-58967560-baxa-zakon-volba-prezident-spravni-soud>

¹¹⁰ Tamtéž

dobře formulované. Nyní už mohou soudci Nejvyššího správního soudu vyjadřovat svá odlišná stanoviska a toho také v tomto případě využili, když odlišná stanoviska vyjádřili Josef Baxa, Radan Malík s Jan Passer

Druhou žalobou byla žaloba ve věci kandidátní listiny Ing. Vladimíra Dlouhého, CSc. V tomto návrhu Vladimír Dlouhý nesouhlasí s vyřazením části podpisů z petice. Na základě čehož ministerstvo jako výsledný počet podpisů uznalo pouze 38.687 z potřebných 50.000. Zejména zde navrhuje to, že je sporný způsob promítnutí podpisů ve dvou kontrolních vzorcích, do jejich celkového počtu a nesprávnost vyhodnocení jako neověřených těch podpisů, u nichž jsou uvedeny nesprávné údaje.

V případě první navrhované věci soud konstatoval, že stejně jako v předchozím případě došlo k pochybení, když místo zprůměrování chybovosti ji sečetl. I přesto ovšem nedosáhl požadovaného počtu podpisů.

V druhé věci dospěl soud k názoru, že nedošlo k rozporu se zákonem nebo že by byl zvolený doslovný výklad ústavně nekonformní.

K tomuto rozhodnutí opět uplatnili nesouhlasné stanovisko soudci Josef Baxa, Radan Malík s Jan Passer.¹¹¹

V případě Jany Bobošíkové Nejvyšší správní soud rozhodl o povinnosti Ministerstva vnitra provést registraci její kandidátní listiny. Zmíněná kandidátní listina byla původně odmítnuta na základě toho, že na ní nebylo z důvodů chybovosti dostatečný počet podpisů pro tuto petici potřebnou. Ovšem soud došel na základě výkladu § 25 zákona o volbě prezidenta, že ministerstvo v tomto počtu pochybilo a že tedy po chybě ministerstva má dostatečný počet podpisů a že tedy její kandidátní listina bude přijata.

K rozhodnutí opět uplatnili odlišné stanovisko soudci Josef Baxa, Radan Malík a Jan Passer.¹¹²

V žalobě ve věci kandidátní listiny Anny Kašné navrhovatelka uváděla především to, že měla zajištěnou podporu od parlamentu. Soud ovšem zjistil, že ve spise toto tvrzení nemá žádnou oporu, protože zde nebyly obsaženy žádné podpisy poslanců či senátorů. Na základě toho že kandidátní listina nespĺnila Ústavou a zákonem předepsané podmínky nemohl soud návrhu vyhovět, a proto věc zamítl.¹¹³

¹¹¹ Usnesení Nejvyššího správního soudu Vol 12/2012-21

¹¹² Usnesení Nejvyššího správního soudu Vol 13/2012-25

¹¹³ Usnesení Nejvyššího správního soudu Vol 14/2012-36

Ve věci kandidátní listiny Ivety Heimové soud návrh odmítl jako opožděný z důvodů toho, že byl podán až 29.11.2012.¹¹⁴

5.8.2. Judikatura Ústavního soudu

Ústavní soud rozhodoval o ústavní stížnosti Tomia Okamury proti rozhodnutí Ministerstva vnitra o odmítnutí registrace kandidátní listiny na funkci prezidenta republiky a usnesení Nejvyššího správního soudu o řízení ve věci odmítnutí kandidátní listiny.

Jako další bylo ze strany Tomia Okamury navrhováno zrušení čl. 56 Ústavy České republiky, ve znění ústavního zákona č. 71/2012 Sb., ve slovech „nejméně 50 000“ a v návaznosti na to také § 25, § 26 a § 65 odst. 1 zákona č. 275/2012 Sb. o volbě prezidenta republiky ve slovech „do 2 pracovních dnů od doručení rozhodnutí“.

Ve výše zmíněných ustanovení stěžovatel spatřoval porušení svých ústavně zaručených práv podle čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 18, čl. 21 odst. 1 a 4 a čl. 22 Listiny základních práv a svobod, a čl. 6 odst. 1 a čl. 10 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a ústavního principu dle čl. 9 odst. 2 Ústavy České republiky. Spolu s tím stěžovatel navrhuje vydání předběžného opatření a odložení vykonatelnosti napadených rozhodnutí Ministerstva vnitra a Nejvyššího správního soudu.

Skutkový základ ústavní stížnosti týkající se rozhodnutí Ministerstva vnitra a Nejvyššího správního soudu je shodný s žalobou podanou k Nejvyššímu správnímu soudu, tudíž ji znovu zmiňovat nebudu.

Nejvyšší správní soud se k ústavní stížnosti vyjádřil s tím, že značná část použité stížnostní argumentace nemá žádnou logiku s ohledem na uplatněný procesní prostředek. Návrh na zrušení aplikovaného právního předpisu je možné jakožto akcesorický návrh k ústavní stížnosti uplatnit jen vůči takovým ustanovením právních předpisů, jejichž aplikace se negativně projevuje v právní sféře stěžovatele. Ve věci týkající se dle stěžovatele nepřiměřeně krátké doby k podání návrhu na soudní ochranu k Nejvyššímu správnímu soudu soud konstatuje, že stěžovateli nic nebránilo konkretizovat jeho velmi obecná tvrzení. De facto tak k 5 dnům uvedeným v usnesení soudu přistupují další dva týdny. Po nastínění a rozebrání stěžovatelových argumentů Nejvyšší správní soud navrhl odmítnout stížnost jako zjevně neopodstatněnou, případně jako nedůvodnou zamítnout.

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího správního soudu Vol 15/2012-18

Ústavní soud konstatoval, že není volebním soudem a tudíž mu nepřísluší přezkoumávat postup a rozhodnutí Ministerstva vnitra z pohledu dodržení běžné zákonnosti v hloubce a v rozsahu, jak má činit Nejvyšší správní soud. Proto Ústavní soud na celou tuto věc nazírá z pohledu ochrany stěžovatelových ústavně zaručených základních práv a svobod.

Stěžovatel namítá polemiku s celkovou délkou lhůt, které byly v procesu registrace k dispozici, především tím, že byl ústavní zákon, kterým byla do ústavního pořádku České republiky zavedena přímá volba prezidenta přijata v chvatu. V tom se stěžovatelem Ústavní soud souhlasí, avšak je zřejmé, že jak všichni občané, tak i kandidáti věděli, že se bude příští volba prezidenta konat dle nové právní úpravy a proto začali se sběrem podpisů na petiční archy včas. S ohledem na dosti vysoký počet podaných kandidátních listin tak soud konstatuje, že zde není důvod spatřovat porušení ústavně zaručených práv. Ke stejnému názoru došel Ústavní soud i v případě lhůty k podání opravného prostředku proti rozhodnutí Ministerstva vnitra k Nejvyššímu správnímu soudu s tím, že stěžovatel svůj opravný prostředek uplatnil v rámci této lhůty včas. Proto zde soud nespátřuje, že by tato lhůta vedla k porušení stěžovatelova práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny.

Požadavek 50 000 podpisů vyžadovaný Ústavou k registraci kandidátní listiny je dle názoru soudu z hlediska práva stěžovatele na přístup k volené funkci považován za přiměřený.

Námítky týkající se § 25 a § 26 zákona o volbě prezidenta jsou dle názoru Ústavního soudu dostatečně objasněny a rozebrány Nejvyšším správním soudem a tudíž se k nim již nebude vyjadřovat.

Je zde také důležité zmínit, že stěžovatel měl námítky i ke lhůtě k podání repliky, ke které byl vyzván Ústavním soudem, která je podle něj příliš krátká. Na to reagoval soud s tím, že lze uznat, že jednodenní lhůta stanovená soudcem zpravodajem se trochu vymyká všeobecným zvyklostem, ovšem s ohledem na naléhavost věci, na kterou upozorňoval i sám stěžovatel, je dle výše zmíněných kritérií adekvátní.

Ústavní soud tedy uzavřel, že v napadených rozhodnutích porušení stěžovatelových ústavně zaručených práv neshledal. Z předchozích dílčích závěrů se současně podává, že ustanovení ústavního a prováděcího zákona, jež stěžovatel namítal jakožto protiústavní, se buď objektivně jeho základních práv dotknout nemohla, nebo nebyla v jeho neprospěch aplikována. Ústavní soud tak může jen formou tzv. obiter dicti

přičinit jednu poznámku, týkající se nedostatku ověření skutečné vůle konkrétního petenta. I s přihlédnutím k této mezeře v zákoně by se však postavení stěžovatele nezlepšilo, ba naopak nepochybně ještě zhoršilo. V napadených rozhodnutích Ministerstva vnitra a Nejvyššího správního soudu soud neshledal porušení ústavně zaručených práv. Pokud se jedná o další návrhy stěžovatele, tak byly odmítnuty s ohledem na neporušení stěžovatelových ústavně zaručených práv.¹¹⁵

Na starost dostal tuto ústavní stížnost předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský. Tomio Okamura ve své stížnosti navrhoval dokonce odložení voleb, které je lepším řešením vzhledem k tomu, že změnu Ústavy a prováděcí předpis považuje za nedostatečnou. Což by mohlo zpochybnit legitimitu nového prezidenta. To předseda Ústavního soudu komentoval následovně: „*Může dojít i k odložení voleb. Hned na první jednání pléna v této věci zcela neobvyklým způsobem a to právě s ohledem na časovou tíseň, připravíme všechny varianty. Variantu, že se termín voleb ruší, odkládá, aby byl prostor pro jednání. Variantu, že se zamítá návrh na zrušení termínu voleb, ale že se přerušuje řízení a bude se probírat v následujících týdnech nebo měsících. Podle našeho zákona totiž je-li s ústavní stížností spojen návrh na zrušení nějaké části zákona, tak je Ústavní soud povinen, pokud přeruší řízení a návrh nepovažuje za zcela bezvýznamný, napřed projednat návrh a posoudit napadený zákon a pak se teprve může vrátit k vlastní ústavní stížnosti.*“¹¹⁶ Pavel Rychetský byl jedním z kritiků nové právní úpravy volby prezidenta a po podání výše zmíněné stížnosti čelil otázkám, jestli se naplnilo to, co vzhledem k oné kritice předpokládal. Kritizoval zejména legislativní nedostatky. Uvedl, že se nějak nevyjadřoval, protože to mu není dovoleno polemizovat, jestli prováděcí zákon odporuje ústavě nebo ne. O tom musí rozhodnout Ústavní soud. Ve věci kandidátní listiny Tomia Okamury rozhodl Nejvyšší správní soud nejtesnějším rozdílem 4:3. I to předseda Ústavního soudu komentoval: „*Rozhodně to není zanedbatelný názor. Nepochybné je, že situace by byla úplně jiná, kdyby místo 4:3 to bylo 3:4. Tedy čtyři soudci by přerušili u nich řízení a nám by předložili návrh na posouzení ústavnosti zákona. Pro nás by to bylo pohodlnější, protože bychom se nemuseli vůbec zabývat ústavní stížností pana Okamury a rovnou bychom přikročili ke kontrole ústavnosti napadených norem. Ted' je situace taková, že máme na stole*

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 27/12

¹¹⁶ Rozhlas, Zprávy, Domáci, Politika a společnost. Rychetský: Ukázalo se, že kritika zákonů k volbě prezidenta byla oprávněná. Rozhlas.cz [citováno 28.2. 2014]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/1154950

*všechno, jak stížnost pana Okamury, tak návrh na zrušení termínu voleb, tak návrh na zrušení prováděcího zákona a prováděcí vyhlášky ministerstva vnitra a dokonce i návrh na zrušení jedné části novely ústavy, která má požadavek 50 tisíc podpisů. Ted' máme na stole všechny možné varianty a budeme muset hledat většinový názor pro tu či onu variantu.*¹¹⁷

Osobně se s některými názory soudu ztotožňuji. Například v otázkách lhůt. Namítání dvoudenní lhůty stěžovatelem se domnívám, že je naprosto zbytečné, protože lhůta je dána zákonem a lhůta jako taková nemůže být protiústavní. Sice v porovnání s jinými lhůtami je kratší, ale pořád to není nějak vyloženě omezující s ohledem na funkci, o kterou se ohledně této lhůty jedná. V případě namítání lhůty pro vyjádření, která byla soudem stanovena na 24 hodin, si myslím, že je naprosto nesmyslné namítání délky. Vždyť i sám stěžovatel uvádí, že jde o závažný případ, který by měl být vyřešen co nejdříve a potom si stěžuje na to, že soud se to snaží v co nejkratší možné době vyřešit. Tím si, dá se říci, stěžovatel protiřečí.

Naopak v čem souhlasím s navrhovatelem a koneckonců i s menšinou soudců Nejvyššího správního soudu je znění §25 a §26 zákona o volbě prezidenta a samotné kontroly kandidátních listin. Stěžovatel namítal, že se tedy tímto způsobem nedá zjistit skutečná vůle petenta. Zároveň ovšem poukazuje na úpravu v jiných zemích, kde ale ovšem je zapotřebí podpisů mnohem méně. Z hlediska interpretace poté nastávají v této úpravě značné odchylky a nesrovnalosti. Toto by měl zákonodárce opravit a domníváme se, že tak jistě učiní a je to i inspirací k úvahám de lege ferenda.

¹¹⁷ Rozhlas, Zprávy, Domáci, Politika a společnost. Rychetský: Ukázalo se, že kritika zákonů k volbě prezidenta byla oprávněná. Rozhlas.cz [citováno 28.2. 2014]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/1154950

6. Volba prezidenta na Slovensku a v Polsku

V této kapitole se pokusím nastínit nakolik podobná, nebo naopak odlišná, je úprava volby prezidenta u nejbližších sousedů ve srovnání s úpravou naší. Vzhledem k, dle mého názoru velmi dobré úpravě volby spolkového prezidenta v Rakousku jsem si dovolil k Polsku a Slovensku ještě připojit také rakouskou úpravu. S těmito zeměmi je srovnávána naše úprava proto, že jak v Polsku, na Slovensku, tak i v Rakousku se prezident volí v přímých volbách.

6.1. Volba prezidenta v Polsku

Hned na začátku bychom si měli říci stručně něco o tom, jak je to s postavením prezidenta v Polsku. Prezident Polské republiky je dle polské Ústavy součástí moci výkonné. Struktura polských nejvyšších ústavních orgánů a jejich vzájemných vztahů, je popisována, jako varianta racionalizace parlamentní formy vlády.¹¹⁸ Skutečnost, že hlava státu musí mít podporu v parlamentu, je hlavním ukazatelem toho, jakou zásadou se řídí vztahy mezi nejvyššími ústavními orgány. Tato zásada se označuje jako zásada vyvažování moci, čili něco jako u nás zásada rovnováhy a brzd. Celkově prezident nemá pravomoci k samostatné realizaci moci výkonné. Zde se uplatňuje velká převaha dolní komory, neboli v Polsku Sejmu.

Přímé volbě prezidenta byl vtělen život jako právní úpravě v roce 1990 rok po obnově monokratického úřadu prezidenta v roce 1989 v rámci tzv. dohod „Kulatého stolu“. Základní principy volby prezidenta jsou obsaženy v Ústavě. Podrobná úprava je obsažena v pátém oddílu volebního kodexu, který je z 5. 1. 2011. Důvodem pro vydání Volebního kodexu byla jednotná úprava voleb do Sejmu, Senátu, Evropského parlamentu, orgánů samosprávy, přímé volby představitelů obcí a prezidenta. V čl. 127 odst. 1 Ústavy jsou prezidentské volby definovány jako všeobecné, rovné a tajné. Volby probíhají ve dvou kolech. Druhé kolo nastává tehdy, když v prvním kole nezíská žádný z kandidátů nadpoloviční většinu hlasů. Do druhého kola volby postupují dva nejúspěšnější kandidáti z kola prvního. Ve druhém kole zvítězí kandidát, který získá více hlasů. Pokud by se jeden z kandidátů z důvodu stažení kandidatury, ztráty volebního práva nebo smrti nemohl účastnit druhého kola volby, nastupuje kandidát se

¹¹⁸ WITKOWSKI, Zbigniew. Prezident Rzeczypospolitej. Prawo konstytucyjne. Toruń: Tonik 2011

třetím nejvyšším počtem hlasů. Funkční období polského prezidenta je 5 let a úřadu se zvolený prezident ujímá složením slibu Národnímu shromáždění.

Aktivní volební legitimaci mají polští občané, kteří dosáhli věku 18 let a nejsou zbaveni svých občanských práv a nejsou zbaveni způsobilosti k právním úkonům.

Pasivní volební legitimace náleží osobě, která dosáhla věku alespoň 35 let, je polským občanem a má plná volební práva do Sejmu. Tyto podmínky jsou stanoveny v Ústavě a volebním kodexu. Dále je možnost kandidovat omezena tím, že nemůže kandidovat osoba, která již prezidentský úřad zastávala ve dvou volebních obdobích, které na sebe nemusely navazovat, a nebo osoba, která byla odsouzena pravomocným rozsudkem k trestu odnětí svobody za úmyslný trestný čin stíhaný na základě veřejné žaloby nebo úmyslný daňový trestný čin. Je zde ještě jedna zvláštnost a to ta, že kandidát narozený před 1. 8. 1972 má povinnost učinit lustrační prohlášení, které je zveřejněno. To že kandidát spolupracoval se státní bezpečností, není samo o sobě překážkou ve volitelnosti. Ovšem pokud by bylo učiněno nepravdivé prohlášení, znamená to pro tuto osobu zbavení pasivní legitimace na úřad prezidenta na deset let.

Za provedení a průběh voleb zodpovídají státní volební komise, obvodní volební komise, a okrskové volební komise.

Ve volebním kodexu je upraven zvláštní institut hlasováním prostřednictvím zmocněnce. Tahle možnost se týká osob, které mají vysoký stupeň zdravotního postižení, a těch, kteří nejpozději v den voleb dosáhnou věku 75 let.

Prezidentské volby jsou v Polsku vyhlašovány maršálkem Sejmu usnesením, ve kterých se určí zároveň termíny pro konání voleb a potřebných úkonů. Volby nesmí být vyhlášeny dříve než sedm a nejdéle 6 měsíců před koncem volebního období úřadujícího prezidenta. Vyhlašují se nejvýše 100 a nejméně 75 dní před koncem volebního období. Pokud je úřad prezidenta uvolněn před uplynutím volebního období, musí se usnesení o vyhlášení voleb vydat do 14 dní od uvolnění funkce a termín voleb se vyhlašuje na neděli do 60 dní od vyhlášení voleb. Případné druhé kolo voleb nastává ex lege.

Kandidát na prezidenta musí mít podporu 100 000 voličů oprávněných volit do Sejmu. Důležitou roli v ohledu vedení a volební kampaně hraje volební výbor. Ten je složen pouze voliči zmíněných výše v počtu nejméně 15. Pokud výbor získá pro kandidáta podporu alespoň 1000 oprávněných voličů, tak může zmocněnec výboru tento výbor zaregistrovat ve lhůtě nejpozději 55 dní a kandidáta výboru nejpozději 45 dní

před volbami u Státní volební komise. Jako příloha při podávání registrace výboru musí být přiložen souhlas kandidáta s jeho nominací a vznikem výboru. U podání o registraci kandidáta musí být přiložen seznam občanů jeho kandidaturu podporujících. „Stažení vyslovené podpory nemá žádné právní důsledky. Státní volební komise ověřuje splnění podmínek pro registraci výboru i to, zda kandidát splňuje podmínky volitelnosti stanovené Ústavou a volebním kodexem. Proti usnesení Státní volební komise o odmítnutí registrace výboru či kandidáta může volební zmocněnec podat stížnost k Nejvyššímu soudu, jehož rozhodnutí je v těchto věcech konečné.“¹¹⁹

Soudní kontrola je svěřena Nejvyššímu soudu, u kterého lze rozlišit dvě fáze. První je rozhodování Nejvyššího soudu o volebních námitkách, když jsou podány a druhá je kontrola platnosti voleb ex officio. Námitku může uplatnit jakýkoli volič, který se domnívá, že byly porušeny právní předpisy související s volbou prezidenta a tyto porušení mají vliv na výsledek voleb. Námitky může také podat zmocněnec volebního výboru a předseda volební komise. Námitka musí být podána do 3 dnů od vyhlášení výsledků voleb a musí v ní být uvedeno v čem je spatřováno porušení předpisů a uvést pro to důkazy. Co se týče rozhodnutí o platnosti voleb, tak rozhoduje Nejvyšší soud na základě zprávy Státní volební komise a výsledků řízení o volebních námitkách. Rozhodnutím je usnesení, které je vydáno 30 dnů od zveřejnění výsledků voleb.

6.2. Volba prezidenta na Slovensku

Jak už bylo zmíněno ze začátku kapitoly, tak na Slovensku je prezident volen v přímých volbách. První myšlenka přímé volby na Slovensku se objevila v roce 1997. Tato myšlenka přišla z politických důvodů, které nastaly ohledně sporů tehdejšího prezidenta Michala Kováča s vládou Vladimíra Mečiara, kde bylo pravděpodobné, že v důsledku dosavadního rozložení sil v parlamentu nebude možné dosáhnout potřebného počtu poslanců pro zvolení prezidenta. Přímá volba musela být zavedena změnou Ústavy. Toto se nejdříve pokusili zavést za pomoci referenda, které ovšem provázely nemalé problémy. To se nezdařilo a tak nakonec byla přímá volba zavedena změnou Ústavy ústavním zákonem č. 9/1999 Z. z. ze dne 14. 1. 1999. Na tuto úpravu navazoval zákon č. 46/1999 Z. z. ze dne 18. 4. 1999 o způsobu volby prezidenta Slovenské republiky.

¹¹⁹ WRÓBLEWSKA IWONA, Volba prezidenta polské republiky a jeho ústavní pozice, In: Acta Universitatis Carolinae 4/2011, Ústavní postavení prezidenta republiky a způsob jeho volby, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2012, s.92

Dle čl. 101 odst. 2 volí prezidenta občané Slovenské republiky v přímých volbách tajným hlasováním na pět let. Právo volit prezidenta mají občané, kteří mohou volit do Národní rady Slovenské republiky. V odst. 3 je zavedeno, že kandidáta navrhuje nejméně 15 poslanců nebo občané, kteří mohou volit do Národní rady. Tito občané musí doložit petici s nejméně 15 000 podpisů. Návrhy na volbu se odevzdávají předsedovi Národní rady nejpozději do 21 dní od vyhlášení voleb.

Volby vyhlašuje předseda Národní rady nejdéle do 21 dní od vyhlášení voleb. Předseda má rovněž povinnost přezkoumat jemu podané návrhy, jestli splňují všechny předepsané požadavky. Pokud tomu tak není, je návrh odmítnut. Kandidát má ovšem možnost se do třech dní od doručení rozhodnutí o odmítnutí návrhu obrátit na Nejvyšší soud Slovenské republiky, který může rozhodnout o přijetí jeho kandidatury.

Vzhledem k požadavkům na navrhování kandidátu je zde velký prostor pro zasahování občanů do procesu volby prezidenta. Počet 15 000 podpisů totiž není limitován občany s trvalým pobytem v různých částech státu. Pokud se na to ovšem podíváme z druhé strany, tak k sesbírání tohoto počtu podpisů je docela krátký časový úsek, a to 21 dní.

Kdo má aktivní legitimaci už jsme nastínili výše a nyní si řekneme, kdo má pasivní legitimaci. Tu má podle čl. 103 odst. 1 Ústavy občan Slovenské republiky, který je volitelný za poslance a v den volby dosáhl věku 40 let. Podmínky volitelnosti za poslance jsou kromě věku také, že občan má volební právo a má trvalý pobyt na území republiky. Jsou zde také omezující podmínky. Kandidát nesmí být ve výkonu trestu odnětí svobody a nesmí u něho být překážka v aktivním volebním právu vyplývající ze zbavení způsobilosti k právním úkonům.

V předvolební kampani kandidáta na prezidenta tento kandidát musí přesvědčit voliče o svých kvalitách a o tom, že bude tím správným prezidentem. K tomu dostává prostor v médiích, které jsou povinny všem kandidátům vyčlenit prostor alespoň jedné hodiny avšak ne více, než 10 hodin vysílacího času pro celou kampaň.

Při prezidentských volbách se užívá dvoukolový systém. Pro zvolení v prvním kole je zapotřebí nadpoloviční většina platných hlasů oprávněných voličů. Pokud ji nezíská žádný z kandidátů, přichází na řadu kolo druhé, ve kterém zvítězí ten, kdo má největší počet hlasů zúčastněných voličů. Zde si lze všimnout, že z interpretace tohoto ustanovení vyplývá, že v prvním kole je zmíněno „platných voličů“, což znamená, že v prvním kole je zapotřebí získat nadpoloviční většinu hlasů všech platných voličů, kteří

jsou zapsáni v seznamech voličů a ne jen těch, kteří se zúčastnili. Zatímco druhého kola se zúčastní dva kandidáti s největším počtem hlasů v kole prvním, ale zde je uvedeno, že postačuje větší počet hlasů těch voličů, kteří se voleb zúčastnili. Druhé kolo voleb se koná 14 dní po kole prvním. Pokud nastane situace, že kandidát, který postoupil do druhého kola voleb, přestane být volitelným nebo se kandidatury vzdá, postupuje na jeho místo další kandidát v pořadí. Pokud by byl jen jediný kandidát na prezidenta, bude zvolen, pokud v prvním kole dostane nadpoloviční většinu hlasů.

Zvolený kandidát se ujímá funkce složením slibu, který skládá před Národní radou do rukou předsedy Ústavního soudu v den, kdy má skončit funkční období stávajícího prezidenta.

Kontrolu ústavnosti a zákonnosti volby prezidenta provádí Ústavní soud. Návrh může podat pětina poslanců, vláda, generální prokurátor a kandidát na prezidenta, který neuspěl ve volbách.¹²⁰ Návrh se podává do 10 dní od oznámení výsledků prezidentských voleb. Pokud soud zjistí, že volba proběhla protiústavně nebo nezákonně, výsledky volby za neplatné a nařídí jejich opakování.¹²¹

6.3. Volba spolkového prezidenta v Rakousku

Z důvodu větší možnosti komparace a dle našeho názoru velmi dobře propracovanou a hlavně dlouholetou úpravou jsme se rozhodli zařadit ještě úpravu volby spolkového prezidenta v Rakousku.

V Rakousku byla přímá volba prezidenta zavedena rozsáhlou novelou Bundes-Verfassungsgesetz v roce 1929. Po událostech roku 1945 bylo zrušeno veškeré ústavní právo přijaté od 5. 3. 1933. Následně byla obnovena platnost znění Bundes-Verfassungsgesetz z roku 1929 včetně přímé volby spolkového prezidenta. Vzhledem k poválečné situaci byl však první prezident druhé republiky zvolen nepřímo a tak se první přímá volba konala až v roce 1951.

Spolkový prezident je volen lidem spolku v rovných, přímých, osobních, svobodných a tajných volbách, které jsou upraveny v čl. 60 a čl. 26 Bundes-Verfassungsgesetz a podrobná úprava potom v zákoně o volbě spolkového prezidenta

¹²⁰ § 63a zákona č. 38/1993 Z. z. o organizaci Ústavního soudu Slovenské republiky, o vystupování před ním a o postavení jeho soudců

¹²¹ GIBA MARIÁN, Vliv priamej volby na ústavné postavenie prezidenta republiky na Slovensku, In: Acta Universitatis Carolinae 4/2011, Ústavní postavení prezidenta republiky a způsob jeho volby, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2012, s.101 - 115

a také předpisu, který plní úlohu obecného volebního předpisu, a to volebním řádu Národní rady. Funkční období spolkového prezidenta je 6 let přičemž tatáž osoba smí být v této funkci nejvýše dvakrát za sebou.

Aktivní legitimitaci mají občané Rakouska, kteří v den volby dovršili věku 16 let. Podmínkou je také to, že občan není odsouzen za některé závažnější trestné činy, která ale odpadá po uplynutí 6 měsíců od vykonání trestu.

Pro pasivní legitimitaci platí totéž co pro aktivní s tím rozdílem, že kandidát musí dovršit věku alespoň 35 let. Až do roku 2011 byli pasivní legitimitace zbaveni členové panovnických domů a rodin, které dříve vládly z důvodů zabránit restauraci monarchie.

Volby jsou vyhlašovány spolkovou vládou s přivolením Hlavního výboru národní rady na neděli nebo jiný den pracovního klidu.

Volební návrhy jsou předkládány ministerstvu vnitra nejdéle 37 dní přede dnem voleb s tím, že kandidatura musí být podpořena 6000 podpisy oprávněných voličů. Při podání volebního návrhu je nutností zaplatit příspěvek na náklady voleb ve výši 3600 euro.

Volba probíhá ve dvou kolech a to tak, že v prvním kole je zvolen kandidát, který získá většinu odevzdaných hlasů a pokud se to nepodaří, tak do druhého kola postupují dva nejúspěšnější kandidáti z kola prvního a vítězí ten, kdo získá většinu hlasů. Pokud na druhém místě skončí více kandidátů se stejným počtem hlasů, rozhoduje se losem. V případě, že nastane situace, kdy bude jen jeden kandidát, tak se použijí hlasovací lístky s otázkou, zda má být tento kandidát prezidentem či nikoliv. Pokud tedy bude většinu proti, nebude kandidát zvolen a vyhlásí se nové volby. V případě, že oba kandidáti ve druhém kole získají stejný počet hlasů, opakuje se toto druhé kolo, dokud nebude jeden z nich zvolen.

Při této volbě je možnost vystavení volebního průkazu, pro hlasování na území jiné spolkové země nebo institut zástupce kandidáta, kdy každý volební návrh musí obsahovat zástupce zmocněného pro doručování a jeho náměstky. Tyto osoby zastupují zájmy kandidáta ve volebním procesu. Pokud nastane situace, že po podání volebního návrhu kandidát zemře, odloží se volby o 6 až 10 týdnů, kdy v této lhůtě může zástupce zemřelého kandidáta podat nový volební návrh, pro který ovšem musí znovu získat podporu 6000 podpisů voličů. Další důležitou pravomocí, kterou mají zástupci, je navrhopvat přezkum výsledků voleb. Do jednoho týdne po vyhlášení výsledků voleb, mohou tyto volby napadnout, z důvodu porušení některého práva v průběhu voleb

týkající se volebního procesu. V tomto případě o tomto rozhoduje Ústavní soudní dvůr.¹²²

¹²² GRINC JAN, Přímá volba spolkového prezidenta v Rakousku, In: Acta Universitatis Carolinae 4/2011, Ústavní postavení prezidenta republiky a způsob jeho volby, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2012, s.139 - 149

7. Úvahy de lege ferenda

7.1. Shrnutí poznatků z práce

S ohledem na výše zmíněné úpravy volby prezidenta v těchto třech zemích EU a našich nejbližších sousedů vyplývá, že úprava volby prezidenta v České republice si zřejmě z některých z nich vzala, dá se říci trochu vzor a inspiraci. Nicméně musím konstatovat, že zejména úprava volby spolkového prezidenta v Rakousku je velmi dobře propracována a letitou praxí vyzkoušena. Jako velmi zdařilou úpravu spatřuji úpravu volebního kodexu v Polsku. Vlastně určitý *lex generalis* voleb, kde je upraven postup voleb od zastupitelstev až po volbu prezidenta. Dle mého názoru je to velmi sofistikovaný, srozumitelný a dobře sepsaný kodex, jímž je snadné se řídit v jakýchkoliv volbách. Na Slovensku nebo v Rakousku mají naopak dobře vyřešený případ, pro volbu jednoho kandidáta, kterým by se naše úprava mohla inspirovat.

Pokud se podívám na judikaturu s volbou související, musím dát v hodně věcech za pravdu namítaným ustanovením zejména § 25 a § 26 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů, kde je upravena otázka kandidátní listiny a její registrace. Kamenem úrazu je dle mého právě ona nepřesnost úpravy. Nahrává tomu i fakt, konstatovaný jak navrhovateli u soudních přezkumů, tak některými soudci, kteří vyjadřovali nesouhlasné stanovisko s tím, že byl zákon přijat ve spěchu a proto je jaksi nedotažený do podoby, jaká by měla být. Vždyť je to zákon, který upravuje volbu hlavy státu, tak by to měl být vzor toho, jak by takové zákony měly vypadat. To si myslím, že zbytečně hází stín na jinak vcelku dobrou právní úpravu přímé volby, která v jiných zemích funguje velmi dobře. Samozřejmě také je tento způsob volby u nás zaveden krátkou dobu a nějaký moc velký prostor pro její vylepšení jaksi ještě nebyl. Na rozdíl například od Rakouské úpravy, kde je tento způsob volby spolkového prezidenta zaveden v podobě, jak ji známe dnes již od období po druhé světové válce.

7.2. Navržení úprav v rámci úvah de lege ferenda

7.2.1. Znění § 25 a § 26 zákona o volbě prezidenta

Otázkou znění těchto dvou paragrafů se zabýval jak Nejvyšší správní soud, tak Ústavní soud ve své judikatuře. Bylo velmi těžké tomuto znění porozumět i při tvorbě této práce a muselo by se číst několikrát a i přesto by se zde mohly najít velké prostory

pro vlastní interpretační úvahy. Jako příliš nepřesně napsané, považuji zejména ustanovení § 25 odst. 5, který si dovolím pro přesnost ocitovat. „*Ministerstvo vnitra ověří správnost údajů na peticích náhodně vybraném vzorku údajů u 8 500 občanů podepsaných na každé petici. Zjistí-li nesprávné údaje u méně než 3 % podepsaných občanů, nezapočítá Ministerstvo vnitra tyto občany do celkového počtu občanů podepsaných na petici.*“ Za nesrozumitelnou a nepříliš dobře z pohledu interpretace zvolenou považuji zejména stanovenou hranici 3 %, kde je stanoveno, že pokud se zjistí nesprávné údaje u méně než 3 % podepsaných občanů, tak ministerstvo nezapočítá tyto občany do celkového počtu občanů, podepsaných na petici. Ale z tohoto ustanovení nevyplývá, jestli se nezapočítají jen ty 3 % nebo celý vzorek 8500 občanů. Tato nepřesnost se částečně vyrovnává v odstavci 6 stejného paragrafu kde: „*Zjistí-li Ministerstvo vnitra postupem podle odstavce 5 nesprávné údaje u 3 % nebo více než 3 % podepsaných občanů, provede kontrolu u dalšího vzorku stejného rozsahu (dále jen „druhý kontrolní vzorek“). Zjistí-li Ministerstvo vnitra, že druhý kontrolní vzorek vykazuje chybovost u méně než 3 % občanů podepsaných na petici, nezapočítá Ministerstvo vnitra občany z obou kontrolních vzorků do celkového počtu občanů podepsaných na petici. Zjistí-li Ministerstvo vnitra, že druhý kontrolní vzorek vykazuje chybovost u 3 % nebo více než 3 % občanů podepsaných na petici, odečte od celkového počtu občanů podepsaných na petici počet občanů, který procentuálně odpovídá chybovosti v obou kontrolních vzorcích.*“ Zde už je stanoveno, že se odečte počet občanů, který procentuálně odpovídá chybovosti v obou kontrolních vzorcích. To samé znění by si dle našeho názoru zasloužilo i předchozí citované ustanovení.

Dále si dovolím ocitovat slova předsedy Nejvyššího správního soudu, se kterým naprosto souhlasím. „*Zákonodárci nesplnili zadání, aby přijali zákon formulující praktické kroky tak, aby se naplnila ta část ústavy o prezidentské volbě. Ten mimo jiné stanoví postup při registraci kandidátů. Jestliže ústava zjednodušeně říká, že kandidovat může občan, jehož kandidaturu podpoří petice podepsaná nejméně padesáti tisíci voliči, tak bylo věcí zákonodárců, aby nastavili další postup. Tedy aby splnění nebo nesplnění těchto podmínek bylo skutečně možno ověřit, byť na omezeném vzorku. To ale podle našeho názoru, který byl ovšem menšinový, zákonodárci neudělali.*

*V některých směrech přijali pravidla, která jsou velmi nejednoznačná.*¹²³ S ohledem na tento názor není možné, aby takovýto zákon rezignoval na úpravu postupu procesů, které jsou pro volbu klíčové. Jedná se například o onu diskutovanou kontrolu kandidátních listin. Sice je to upraveno v zákoně o volbě prezidenta, ale není možné, aby se nakonec postupovalo podle metodiky Ministerstva vnitra, která je přílohou nějaké obchodní smlouvy mezi ministerstvem a firmou, která tu faktickou kontrolu dělala.

Pokud Ústava stanovuje určitý počet podpisů, tak se domnívám, že přezkum za pomoci kontrolních vzorků není příliš dobře zvoleným řešením. Použité termíny neposkytují oporu pro věrohodné uplatnění míry chybovosti kontrolovaných vzorků vzhledem k chybovosti celé petice. Ve svém principu proti samotné myšlence této kontroly nic nenamítáme, ale vzhledem k judikatuře vycházející z této kontroly, nesouhlasíme s jejím faktickým použitím.

7.2.2. Úprava volebního kodexu

Dle mého názoru by nebylo od věci zamyslet se nad tím, jestli by nebylo dobré vypracovat celiství kodex týkající se voleb, jak je tomu v Polsku. Tato úprava se mi totiž při psaní této práce velmi líbila, a myslím si, že by se mohl takový jednotný kodex pro přehlednost vytvořit i u nás. Vždyť i jednotlivé zákony, které upravují volby do zastupitelstev obcí a krajů, volby do parlamentu či samotný zákon o volbě prezidenta republiky, jsou si velmi podobné a v lecčems na sebe odkazují. Jak z důvodu přehlednosti, srozumitelnosti a interpretace by byla tato úprava velmi prospěšná a vyhnuli bychom se případným problémům, podle kterých zákonů nebo metodiky postupovat.

7.2.3. Úprava možnosti zvolení jednoho kandidáta

Toto je jedním z problematických bodů české právní úpravy volby prezidenta, kde je nejasný její smysl, protože není stanoveno, že v případě, kdy se bude o úřad ucházet jeden kandidát, tak musí získat většinu hlasů proto, aby byl zvolen. V rakouské úpravě je naopak umožněno odmítnutí jediného kandidáta pomocí hlasování a případně volby

¹²³ Ihned, HN zprávy. Zákon o volbě prezidenta je nejasný a nesrozumitelný, říká předseda Nejvyššího správního soudu. Zprávy.ihned.cz [citováno 8. 3. 2014]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-58967560-baxa-zakon-volba-prezident-spravni-soud>

opakovat s novými alternativami. „Volba spolkového prezidenta v Rakousku se koná i v případě, že je navržen jen jeden kandidát nebo všichni ostatní odstoupí, ztratí volitelnost či zemřou. Nastane-li takový případ, použijí se hlasovací lístky s otázkou, zda má tento kandidát zastávat úřad spolkového prezidenta. Jde tedy o plebiscit, v němž se většina voličů může vyslovit i proti jedinému kandidátovi. Pokud by se tak stalo, nebyl by zvolen a konaly by se nové volby.“¹²⁴ Nebo na Slovensku, kde pokud by byl jen jediný kandidát na prezidenta, tak bude zvolen, když v prvním kole dostane nadpoloviční většinu hlasů.

Zde by se mohla česká právní úprava inspirovat a tento případný problém vyřešit dle vzoru rakouské úpravy, která je podle mně velmi příhodně vymyšlena.

7.2.4. Úprava minimálního počtu podpisů na kandidátní listině

V České republice se vyžaduje podpora nejméně 50 000 občanů, kteří mohou navrhnout kandidáta. To představuje asi 0,6 % oprávněných voličů podle stavu z posledních voleb do poslanecké sněmovny. Tento stav je dosti problematický pro kandidáty bez podpory členů parlamentu. Zde by se česká úprava mohla inspirovat v Rakousku, kde je vyžadováno 6000 podpisů, což je asi 0,1 % oprávněných voličů. Zde zmíním argumentaci z výše uvedené judikatury, kde se právě nad tímto polemizuje. U nás je vyžadováno mnohem větší množství podpisů, u kterých se ovšem nemůže prokázat skutečná vůle petenta. To je hlavním problémem, který by se měl vyřešit mnohem lépe. Zde by se mohla česká právní úprava inspirovat právě v Rakousku, kde je vyžadováno sice jen 6000 podpisů, ale ověřených. To má z hlediska přímé volby prezidenta daleko větší relevanci, než množství.

7.3. Shrnutí úvah

Musím vzít v úvahu zejména to, že zatímco například v Rakousku nebo i v Polsku bylo zavedení přímé volby hlavy státu součástí revize celé ústavy, které mělo vést k odstranění nefunkčnosti ústavního systému, tak v české republice jde zřejmě jen o možnosti občanů, aby o svém prezidentovi rozhodli přímo. To znamená, že nejde o nějaký zásah do ústavní celistvosti, ale jenom k drobné změně způsobu jakým je volba prezidenta prováděna. Dovolím si ocitovat názor Jana Grince, se kterým v mnohém

¹²⁴ Acta Universitatis Carolinae 4/2011, Ústavní postavení prezidenta republiky a způsob jeho volby, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2012, s.142

souhlasím: „*Pro Českou republiku tak je přímá volba prezidenta republiky vykročením na neznámý terén. Vzhledem k české a koneckonců i k československé tradici aktivně vystupujících prezidentů a nestabilních vlád se však nabízí otázka, zda zavedení přímé volby prezidenta v České republice není přímo vykročením na terén nebezpečný, pro ústavní systém nestabilní. Jak totiž vyplývá i z rakouské zkušenosti, význam konkrétní ústavní úpravy neroste v poklidných dobách, kdy panuje obecná shoda, nýbrž v případech konfliktů a krizí. Při budoucím výkladu vztahů mezi ústavními orgány ovšem může hrát roli právě při projednávání změny Ústavy ČR silně akcentovaná skutečnost, že český ústavodárce zavedením přímé volby nezamýšlel změnit postavení a pojetí funkce prezidenta republiky.*“¹²⁵

Samotnou úpravu přímé volby jsme si rozebrali už dostatečně, ale nyní se dostáváme k samotnému základu přímé volby. Je vůbec potřeba? Na tuto otázku mám názor takový, že přímá volba prezidenta je výborným prostředkem, jak mohou občané zasáhnout do dění na politické scéně. Ovšem ať chceme nebo ne, tak je to výborný prostředek, ale jenom tam, kde se o politiku a o dění v těchto politických kruzích občané zajímají. Což ovšem bohužel u nás, jak se domnívám, stále není. Možná je to tím, že je to moc málo času od dob, kdy se muselo k volbám povinně a volit jen toho, koho se muselo. Ale zde přichází ona otázka. Jsou občané v České republice připravení na to, aby si sami volili svého prezidenta? Bohužel si myslím, že dosud nikoliv. Proto můj názor zní, že s úpravou přímé volby prezidenta se ještě mělo nějaký čas počkat. A to za první, protože občané na to ještě nejsou připravení a za druhé, protože právní úprava volby prezidenta je nedotažená do takové podoby, jakou by takto závažný průlom měl mít.

¹²⁵ Acta Universitatis Carolinae 4/2011, Ústavní postavení prezidenta republiky a způsob jeho volby, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2012, s.139 - 140

8. Závěr

V předložené diplomové práci jsem se pokusil uvést všechny potřebné postřehy k tématu volby prezidenta v České republice. Snažil jsem se postřehnout ty nejdůležitější body týkající se mnou zvoleného tématu v co možná nepřesnějším a nejsrozumitelnějším podání. Poukázal jsem na význam a způsob použití uvedených institutů a nakládání s nimi v praxi. Zároveň bylo uvedeno několik názorů na danou problematiku, a buď se k nějakému názoru přikláním, nebo uvádím názor vlastní, který by měl vést k utvoření vlastních čtenářových úvah, týkajících se daného tématu. Tyto mnou sepsané postřehy rozhodně nemůžeme brát jako nějaké dogma. Kolem tématu volby prezidenta je hodně rozbouraných vod a domnívám se, že ještě nějakou dobu tomu tak bude. Jelikož je postava prezidenta jednou z nejdůležitějších z pohledu reprezentace a vystupování státu navenek, tak je jasné, že jak na půdě akademické, politické, tak i z pohledu voliče je toto téma velmi diskutované.

Ze začátku práce byla nastíněna problematika postavení prezidenta v rámci ústavního systému, která je i v dnešní době cílem velkých rozepří. Z obsahu této kapitoly vyplynulo několik okruhů zajímavých problémů.

Prezident je součástí moci výkonné, která je ovšem v dualistickém pojetí. To znamená, že moc výkonná je reprezentována jak prezidentem, tak vládou. Zde se setkáváme s názorem, který kritizuje, že je prezident včleněn do moci výkonné, protože uvádí, že ačkoliv je prezident s vládou úzce spjat v souvislosti s jeho kontrasignovanými pravomocemi, nelze dovozovat, že by byl součástí moci výkonné. V tomto případě si dovolím polemizovat. Dle mého názoru je prezident součástí moci výkonné, protože právě ze vztahu prezidenta a vlády plyne faktické postavení hlavy státu, kde prezident je orgánem svým způsobem monokratickým. V návaznosti na vztah prezidenta a vlády je důležité zmínit pojem kontrasignace, kdy k určitým pravomocem prezidenta je zapotřebí spolupodpisu předsedy vlády. Toto je věc, která tvoří velmi důležitý systém brzd a protivah. S tím souvisí otázka, zda prezident může postupovat relativně samostatně a je skutečným tvůrcem rozhodnutí, který je omezen jen případnou kontrasignací nebo je skutečným orgánem vláda a prezident pouze připojí svůj podpis. Mylně zde ovšem dochází k vnímání kontrasignace jako aktu, při kterém vláda asistuje prezidentovi, protože je potřeba, aby při takovýchto rozhodnutích byla mezi

prezidentem a vládou diskuse. Pokud ovšem výsledkem není shoda, musí se prezident vládě podřídit.

V této práci jsem došel k názoru, že jeden z hlavních atributů postavení prezidenta, je také jeho vystupování a chování navenek. Prezident republiky má jako hlava státu určité mantinely, ve kterých se může se svými pravomocemi pohybovat a existence skutečnosti, že k některým jeho pravomocem není potřeba dohody nebo součinnosti jiného orgánu, jaksi povyšuje postavení prezidenta nad symbolické formální vnímání hlavy státu. Vzhledem k vystupování a chování prvního přímo voleného prezidenta, jsem se v tomto názoru utvrdil, protože tím, jak vystupuje pan prezident navenek, tak se skoro ujímá pozice jakéhosi monarchy, přičemž tomu z hlediska práva vůbec tak není.

Dále jsem se věnoval pravomocem a působnosti prezidenta republiky, kde byly rozebrány jen některé tyto pravomoci důležité z pohledu volby prezidenta a vliv na jeho zvolení. Ústava rozděluje pravomoci na kontrasignované a nekontrasignované. V souvislosti s tím je vysvětleno, co vlastně kontrasignace je a k čemu slouží. Také je zde krátce pojednáno o prezidentově odpovědnosti a velezradě. S velezradou souvisí historicky první ústavní žaloba na prezidenta republiky, kde jsem konstatoval, že ačkoliv byla podána oprávněně, tak podle práva byla naprosto bezdůvodná.

Činnost prezidenta se nedá omezit jen na výčet působností obsažených v Ústavě nebo zákoně, ale je zároveň významným politickým činitelem.

V této kapitole jsem došel k závěru, který nejlépe vystihuje judikatura, kterou vydal už československý Ústavní soud v Brně: „*Vymezení veškerých činností, které spadají do kompetence hlavy státu, nelze enumerativně provést. Ústavní a jiné zákonné předpisy nepokrývají veškeré aktivity, které tvoří a mohou tvořit náplň funkce prezidenta jakožto hlavy státu... Z postavení prezidenta, jakožto hlavy státu tedy plyne, že jeho jednání je nutno posuzovat jinak, než kdyby je učinil jiný občan... Vzhledem k tomu, že náš právní řád nedává přesnou odpověď na to, co vše tvoří náplň funkce prezidenta, je nutno v těch případech, kdy vzniká pochybnost, vykládat jeho jednání tak, že je činí jakožto hlava státu. Na něj je totiž takto objektivně pohlíženo veřejností, on sám má větší odpovědnost politickou i morální a s ohledem na to je třeba mu poskytovat i zvýšenou ochranu. Tento závěr samozřejmě neplatí absolutně, nicméně pokud by měl být v takových případech*

konstatován opačný závěr, tj. že prezident nejednal jako hlava státu, muselo by se to ze všech okolností případů spolehlivě dovodit. ¹²⁶

Úprava volby prezidenta je u nás rozdělena na úpravu ústavní a úpravu zákonnou, jak to ostatně naznačují názvy kapitol číslo čtyři a pět. Zde je popsán způsob volby tak, jak se v současné době provádí.

V ústavní úpravě prezidenta jsem příliš velký prostor pro případné změny neshledal. Jediné, co by dle mého soudu stálo za zamyšlení se, je úprava požadavku 50 000 podpisů oprávněných voličů na kandidátní listině kandidáta navrhovaného občanem. V tomto případě se domnívám, že by se měla česká úprava inspirovat u té rakouské, kde je požadavek 6000 podpisů. Hlavním rozdílem ovšem je, že těchto 6000 podpisů je ověřených z pohledu vůle samotného petenta.

Z pohledu zákonného zakotvení volby prezidenta se tento zákon jeví jako nedotažený do konce. Pokud chtěl zákonodárce zavést přímou volbu prezidenta, tak si měl dát záležet na tom, aby tento zákon byl propracovaný a svým obsahem reflektoval jeho účel. Zejména určitá místa, kdy například u registrace kandidátních listin je velmi mnoho nejasností, které dále vedou k velkému rozpětí interpretačních úvah a z toho plynoucí judikatury. Výsledkem toho je velká vlna nevole z řad kandidátů, ústavních činitelů i široké veřejnosti.

Tím se dostávám k související judikatuře Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu. Co se týče judikatury Nejvyššího správního soudu, osobně se ztotožňuji s názorem té menší skupiny soudců, kteří chtěli postoupit přezkoumání § 25 a 26 zákona o volbě prezidenta Ústavnímu soudu. Jde mi zejména o způsob kontroly kandidátních listin Ministerstvem vnitra, kde je zakotven postup, dle mého názoru, ne příliš vhodný. Zde bych upřednostnil právě onen systém používaný v Rakousku, kdy je zapotřebí 6000 podpisů, které jsou ovšem kontrolovány z hlediska vůle petenta a ne informací uvedených na petici. To je kámen úrazu, kterým by se zákonodárci měli zabývat.

Zatímco v zemích jako je například Rakousko, byla úprava přímé volby součástí rekodifikace celé Ústavy, tak u nás se jedná jen o jakési snahy o to, aby si občané mohli volit svého prezidenta přímou cestou. Další problém spatřuji i v tom, že občané se jednoduše nezajímají o politickou situaci v zemi. Na tomto místě si dovoluji uvést

126 Usnesení č. 7 Sbirky Ústavního soudu České a Slovenské Federativní republiky (II ÚS 312/92), 2. Vydání Brno 2009, s. 25, 26, 27, <http://www.concourt.cz/clanek/GetFile?id=4074>

slova, která použil jeden nejmenovaný politik při odpovědi na otázku referenda, kdy konstatoval, že lidé by neměli rozhodovat o něčem, čemu nerozumí. Stejně tak by nebyla příliš vhodná situace, kdy by například truhlář šel z ničehož nic dělat kuchaře bez jakýchkoliv znalostí. Proto si myslím, že v České republice ještě není pro přímou volbu prezidenta vytvořené podhoubí.

Nyní se dostávám k několikrát zmiňovaným úpravám volby prezidenta v Polsku, na Slovensku a v Rakousku. V mnohých případech lze pozorovat, že si čeští zákonodárci vzali inspiraci právě ze zahraničních úprav. Ovšem nutno konstatovat, že v některých případech si měli tu inspiraci vzít mnohem větší.

Dostávám se ke kapitole sedmé, kde jsem se pokusil shrnout poznatky z mojí práce a po konstataci určitých nedostatků přímé volby navrhnout úpravy, které by mohly vést ke zlepšení. Opět jsem si zde vzal inspiraci ze zahraničních úprav. Za velmi zdařený legislativní počín jsem shledal volební kodex, kterým se může pochlubit Polsko. Je to jakýsi celistvý kodex, který upravuje zákonné mantinely voleb, od voleb do zastupitelstev až po volbu prezidenta. O takovémto kodexu se kdysi hovořilo i u nás, ale nakonec s obměnou vlády k ničemu takovému nedošlo. Domnívám se, že by nebylo na škodu mít takovou úpravu voleb i u nás. Ať už z důvodu přehlednosti, tak z důvodu jednoduchosti a elegance řešení.

Na Slovensku mi zaujala úprava, která se týká případu, kdy je pouze jeden kandidát. I přesto, že by byl případně navržen jen jeden kandidát, tak je konání voleb umožněno. V tom případě musí kandidát získat nadpoloviční většinu hlasů proto, aby se stal prezidentem. Podobná úprava je také v Rakousku. Tam je možnost volby s jedním navrženým kandidátem, ovšem s tím rozdílem, že za pomoci hlasovacích lístků proběhne jakýsi plebiscit s otázkou, jestli si občané přejí za prezidenta onoho kandidáta či nikoliv.

Když celkově shrnu poznatky z práce, tak musím konstatovat, že úpravu zvolenou v našem případě bych jako povedenou neshledal. V zákoně se vyskytují zásadní mezery a to nevěstí nic dobrého. Hned po realizaci první přímé volby se spekulovalo o okamžité novele upravující přímou volbu prezidenta, ale doposud k ničemu takovému nedošlo. Domnívám se, že ač je prozatím okolo úpravy přímé volby prezidenta relativní legislativní klid, nemělo by tomu tak být nadlouho, jelikož jakmile přijde na řadu příští přímá volba hlavy státu, na změny bude již pozdě a bude se opakovat situace z první volby. Zákonodárce by měl mít zájem se těmto problémům vyhnout a měl by s ohledem

na judikaturu a zkušenosti jak naše, tak ostatních států, vydat novelu zákona o volbě prezidenta republiky.

Jsem si jist, že dnes již pomyslný klid ohledně právní úpravy volby prezidenta je jen onen „klid před bouří“ a ještě se dočkáme dalších diskusí a možná i novel a přepracování právní úpravy. O tom, co se konkrétně změní nebo nezmění, ovšem nechci spekulovat a výsledný směr, jakým se bude volba prezidenta ubírat, ukáže až čas.

Resumé

Presented thesis deals with Presidential election in the Czech Republic. This work can be beneficial for several reasons. Mainly it can bring a new look to the Institute for presidential election. Possibility of citizens to elect their head of the State is one of the most important tasks of the Czech Republic. When I considered over the topic of the thesis was the first direct election of the President in the Czech Republic has already passed. From the beginning it seemed to me to be of benefit comparison of the old and the new legislation form, which proved to be unnecessary due to the already established direct election of the head of State. Already while studying the materials, I was surprised by such a big amount of case law has occurred in connection with the first direct-dial, which had supported my interest even more.

The work is thus designed to provide at least a partial view of the current legislation, the election of the President. I began with the position of the president in the constitutional establishment of the democratic state, I dealing with scope and the powers of him, the constitutional entrenchment of the presidential election, I described the legal adjustment of the presidential election, I incorporated the comparison with neighbor states and I topped my thesis with a chapter entitled *Considerations de lege ferenda*.

The results of my work show that the legal adjustment of the presidential election is not good enough. In the law there are crucial gaps and it is not good situation. Immediately after the first direct elections being speculated about the amendment of governing the direct election of the President, but so far no amendment has been adopted.

I believe that although there is legal adjustment of the presidential election in the relative legislative stability, it should not be for long, because when it comes the time of another election of the head of the State, it will be too late to change something about this process. The legislature should have an interest in avoiding these problems and make amendments to the law on electing the President of the Republic.

Seznam použitých pramenů a literatury

Na tomto místě by chtěl autor předeslat, že předkládaná práce byla zpracována do konce března roku 2014, tedy veškeré prameny, jichž bylo v práci užito, byly aktuální a platné do tohoto data. Toto se týká zejména právních předpisů, z kterých autor čerpal a také elektronických publikací, článků, dokumentů a zpravodajství, na které se v práci odkazuje.

Změny právních předpisů, ke kterým došlo počínaje dnem 1. 4. 2014, tedy nebyly v práci zohledněny. Všechny hypertextové odkazy byly kontrolovány k 31. 3. 2014 a autor potvrzuje, že byly funkční.

Literatura

1. ADAMUS VLADIMÍR: O jmenování, demisi a odvolání vlády a jejích členů, Správní právo 2/1996, ISSN 1214-3758
2. BLAHOŽ, Josef, Vladimír BALAŠ a Karel KLÍMA. *Srovnávací ústavní právo*. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2003, 479 s. ISBN 80-863-9589-8
3. COAKLEY, J. Úloha hlavy státu v současné politice. *Politologická revue*, 1998, č. 1
4. FILIP JAN: *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, 2. Vydání Brno 2001 ISBN 80-210-2592-1
5. GERLOCH, ALEŠ. K problematice postavení prezidenta republiky v ústavním systému České republiky de constitutione lata a de constitutione ferenda. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. 1. vyd. Editor Vojtěch Šimíček. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2008, 236 s. Sborníky (Mezinárodní politologický ústav), Sv. č. 34. ISBN 978-802-1045-200, s. 35-41.
6. KLÍMA K., *Teorie veřejné moci (vládnutí)*. 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: ASPI, a. s., 2006. 424 s. ISBN 80-7357-179-X.
7. KLÍMA, K. et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. Vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. 1441 s. ISBN 978-80-7380-140-3.
8. KLOKOČKA, V., WAGNEROVÁ, E. *Ústavy států Evropské unie*. 2. díl. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2004. 795 s. ISBN 80-7201-466-8.
9. KLOKOČKA, V., *Ústavy států Evropské unie*. Praha : Linde Praha, 2005. 335 s. ISBN 80-7201-556-7.

10. KOUDELKA, Z. *Prezident republiky*. Praha: Leges, 2011. 224 s. ISBN 978-80-87212-95-0.
11. PAVLÍČEK, V. In: PAVLÍČEK, V. a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky. 1. úplné vydání*. Praha : Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-90-5
12. POTOČNÝ MIROSLAV: *Mezinárodní právo veřejné, 2. vydání* Praha 1978, 259-260. MIROSLAV POTOČNÝ: *Mezinárodní právo veřejné, Zvláštní část, citováno podle: KOUDELKA, Z. Prezident republiky*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-95-0
13. SOBOTA EMIL, *Československý prezident republiky*, Praha 1934
14. ŠIMÍČEK, V., SUCHÁNEK, R., MOLEK, P., VYHNÁNEK, L., PODHRÁZKÝ, M., FILIP, J., BAHÝL'OVÁ, L. *Ústava České republiky, Komentář*. Praha : Linde Praha, 2010. 1536 s. ISBN 978-80-7201-814-7.
15. ŠÍN ZBYNĚK: *Ústavně právní vztah prezidenta republiky a vlády*, Právní rádce 9/1994
16. SEIDL-HOHENVELDERN IGNAZ: *Mezinárodní právo veřejné, reedice 1.* Vydání Praha 2001 ISBN 80-85963-82-5
17. WITKOWSKI, ZBYGNIEW
18. . *Prezident Rzeczypospolitej. Prawo konstytucyjne*. Toruń: Tonik 2011
19. *Acta Universitatis Carolinae 4/2011, Ústavní postavení prezidenta republiky a způsob jeho volby*, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2012, ISSN 0323-0619
20. *Usnesení č. 7 Sbírký Ústavního soudu České a Slovenské Federativní republiky (II ÚS 312/92), 2. Vydání Brno 2009*

Právní předpisy

1. *Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů*
2. *Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů.*
3. *Ústavní zákon č. 71/2012 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.*
4. *Zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu, ve znění pozdějších předpisů*

5. Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.
7. Rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/2013 Sb., o amnestii.
8. Prozatímní Ústava č. 37/1918 Sb. Ústavní listiny z roku 1920.
9. Ústava ČSR č. 150/1948 Sb.
10. Zákon č. 182/1993 Sb., zákon o Ústavním soudu ve znění pozdějších zákonů
11. Zákon č. 141/1961 Sb., Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších právních předpisů
12. Ústavní zákon č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů
13. Zákon č. 101/2000 Sb., zákon o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů
14. Zákon č. 150/2002 Sb. soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
15. Zákon č. 111/1998 Sb., zákon o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů
16. Důvodová zpráva k Ústavnímu zákonu č. 71/2012 Sb., změna Ústavy České republiky. Sněmovní tisk 415/0
17. Zákon č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

Právní předpisy zahraniční

1. Ústava Slovenskej republiky - č. 460/1992 Zb.
2. Zákon č. 38/1993 Z. z. o organizaci Ústavního soudu Slovenské republiky, o vystupování před ním a o postavení jeho soudců
3. Ústava republiky polských ze dne 2. Dubna 1997, *Sbírka zákonů č. 78, bod. 483*
4. Zákon ze dne 5. ledna 2011, *Sbírka zákonů č. 21, položka. 112*, - volební kodex

Judikatura

1. Nález Ústavního soudu ze dne 12. 4. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 43/93

2. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 14/01
3. Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 27/12
4. Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 17/13
5. Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 12. 2012, Vol 15/2012-18
6. Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 12. 2012, Vol 12/2012-21
7. Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 12. 2012, Vol 11/2012-36
8. Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 12. 2012, Vol 13/2012-25
9. Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 12. 2012, Vol 14/2012-36

Elektronické články

1. Novinky, Právo. Žaloba na prezidenta Klause dorazila k Ústavnímu soudu[online]. Novinky.cz [citováno 18. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/295094-zaloba-na-prezidenta-klause-dorazila-k-ustavnimu-soudu.html>
2. DENÍK, deník.cz, Zeman nechce Putnu jmenovat z osobních důvodů, míní většina Čechů, dostupné z: http://www.denik.cz/z_domova/zeman-nechce-putnu-jmenovat-z-osobnich-duvodu-mini-vetsina-cechu-20130611.html
3. Česká televize, zpravodajství čt24, Nečas: Zrušení Klausovy amnestie by zpochybnilo i ty Havlovy, dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/212072-necas-zruseni-klausovy-amnestie-by-zpochybnilo-i-ty-havlovy/>
4. Parlamentní listy, Přímá volba prezidenta pro a proti, parlamentnilisty.cz, dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/profily/RNDR-Miroslav-Skaloud-87/clanek/Prima-volba-prezidenta-pro-a-proti-7-2-2012-11836>
5. Ihned, HN zprávy. Zákon o volbě prezidenta je nejasný a nesrozumitelný, říká předseda Nejvyššího správního soudu. Zprávy.ihned.cz [citováno 15. 2. 2014]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-58967560-baxa-zakon-volba-prezident-spravni-soud>
6. Rozhlas, Zprávy, Domáci, Politika a společnost. Rychetský: Ukázalo se, že kritika zákonů k volbě prezidenta byla oprávněná. Rozhlas.cz [citováno 28.2. 2014]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/1154950

Elektronické dokumenty

1. Stanovisko stále komise senátu pro Ústavu ČR a parlamentní procedury,
dostupné na:
<http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=63344>